

The Boğaziçi Law Review

ISSN: 3023-4611

Journal homepage: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/blr>

Celse Harcı ve Hukuki Niteliğine İlişkin Bir Değerlendirme

An Evaluation on the Hearing Fee and Its Legal Nature

İlhami Öztürk, Serkan Kaya

To cite this article: İlhami Öztürk ve Serkan Kaya, 'Celse Harcı ve Hukuki Niteliğine İlişkin Bir Değerlendirme' (2023) 1(2) The Boğaziçi Law Review 206.

Submission Date: 18 December 2023

Acceptance Date: 6 February 2024

Article Type: Research Article

© 2023 İlhami Öztürk, Serkan Kaya. Published with license by Boğaziçi University Publishing

Published online: February 2024

Submit your article to this journal [↗](https://dergipark.org.tr/tr/pub/blr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/blr>

CELSE HARCİ VE HUKUKİ NİTELİĞİNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION ON THE HEARING FEE AND ITS LEGAL NATURE

İlhami Öztürk^a , Serkan Kaya^b

^a Profesör, Boğaziçi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İstanbul, Turkey.

^b Dr. Öğretim Üyesi, Boğaziçi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı

ÖZET

Kural olarak davayı açan tarafça ödenen yargı harçları, yargılama giderlerinin bir unsuru olarak davada haksız çıkan tarafa yükletilir. Ancak, celse harcı başvuru harcı, karar ve ilam harcından farklı olarak davada haksız çıkan tarafa yükletilmemektedir. Celse harcı, muhakeme tarafların talep ve muvafakatleri üzerine talik edilmiş ise taraflardan ve evvelce yapılması mümkün olan bir işlemin yapılmamış olmasından dolayı talik edilmişse talike sebebiyet veren taraftan alınır. Her iki halde talike vekiller sebebiyet vermişse celse harcı vekillere yüklenir. Vekil veya taraflara yüklenen celse harcının, yargılama gideri olarak davada haksız çıkan taraftan alınmasına karar verilmez. Bu itibarla, celse harcı hukuk yargılamasında yargılama giderlerinin davada haksız çıkan tarafa yükletilmesi kuralına bir istisna teşkil eder. Bu çalışmada, davanın görüm ve çözümü sürecinde yargılama gideri niteliği taşıyan ancak mahkeme hükmü ile diğer yargılama giderlerinden ve bilhassa yargılama giderlerinin bir unsurunu oluşturan yargı harçlarından farklı olarak davada haksız çıkan tarafa yükletilmeyen celse harcı irdelenmiştir. Celse harcının yasal dayanakları ve niteliği analiz edilerek uygulamada belirsizlik ve duraksamaya yol açan bazı hususlarda çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Celse Harcı, Masraflar, Yargılama Giderleri, Yargılama Harçları

ABSTRACT

As a rule, judicial fees, which are paid by the party filing the lawsuit, are charged to the party who loses the lawsuit as an element of judicial expenses. However, unlike the application fee, decision and judgment fee, the hearing fee is not imposed on the party who loses the case. The hearing fee is collected from the parties if the proceedings are adjourned upon the request and consent of the parties and from the party causing the adjournment if the adjournment is due to the failure to perform a transaction that could have been performed before. In both cases, if the attorneys cause the adjournment, the hearing fee shall be charged to the attorneys. It shall not be decided to collect the hearing fee imposed on the attorneys or parties from the party who loses the case as a trial expense. In this respect, the hearing fee constitutes an exception to the rule of imposing the costs of the proceedings on the party who loses the case in civil proceedings. In this article, the hearing fee, which has the nature of a judicial expense during the trial and settlement of the case, but which is not imposed on the party who is wronged in the case, unlike other judicial expenses and especially judicial fees, which constitute an element of judicial expenses, is examined. By analysing the legal basis and nature of the hearing fee, solutions have been proposed for some issues that cause uncertainty and hesitation in practice.

Keywords: Hearing Fees, Costs, Trial Expenses, Trial Fees

EXTENDED SUMMARY

Hearing means a meeting or session held by a court, a board, or an assembly simultaneously without

a break. The period reserved for the parties to come together in court in the presence of the judge and for the judicial proceedings is called a hearing. During the judicial process, the judge hears the parties of the case in court in order to make a decision to end the dispute. Hearings are determined by the judge until the decision is reached.

The hearing fee is a financial obligation collected from the party/parties who caused the postponement of the hearing in the pending case or from the attorneys if the postponement was caused by the attorneys and is introduced as a mechanism to prevent the prolongation of the judicial process. This article delves into various aspects surrounding the introduction of hearing fees, including its purpose, relationship with the courts, payment procedures, tariff structure, and the parties responsible for payment. Recognizing the hearing fee as a judicial expense by its legal nature, the discussion revolves around the notion of assigning responsibility for covering fees associated with postponed hearings. It suggests reconsidering the practice of not imposing fees on the party wronged in the case but rather on the parties or their attorneys accountable for the postponement. Furthermore, the article addresses practical ambiguities and uncertainties arising from current legal regulations, proposing concrete solutions to resolve these issues.

The individual or their attorney responsible for causing the postponement is obligated to pay the hearing fee. Even if the rightful party in the case covers the fee, it is not reimbursed to them as trial expenses. This remains the case regardless of the case's outcome favoring or opposing the fee payer. The determination of the fee payer by law cannot be altered through administrative or judicial measures or contractual agreements. Consequently, the payer of the hearing fee is also deemed the ultimate bearer of this cost. The allocation of responsibility for the hearing fee to either the party or their attorney aligns with the underlying objective of the fee, which aims to discourage unnecessary prolongation of legal proceedings. The individual who fulfills the role of payer bears the ultimate obligation for this fee, regardless of whether they are the prevailing or opposing party in the lawsuit. Unlike other judicial charges, this method of determining the payer of the hearing fee is appropriate, considering the nature of judicial activities. It takes into account the possibility of both the claimant and the defendant instigating legal action through mutual agreement, while also ensuring that the fee is not unfairly imposed on the party wronged in the case as a trial expense.

The Law's basis of determining the amounts and rates of the hearing fee according to "courts of peace" and "courts of first instance" raises uncertainties regarding fee collection in courts falling under "other civil courts" established by special laws, such as civil enforcement courts, which do not fit within the categories of "civil courts of peace" or "civil courts of first instance". The mention of a hearing fee in civil courts within the legislation does not justify fee collection in courts not falling under "courts of peace" or "courts of first instance," nor does it provide guidance on determining fee rates and amounts. To address this, the tariff should be adjusted to encompass executive law courts or other civil courts established by special law when determining the amount and rate of the hearing fee based on "courts of peace" and "courts of first instance". Additionally, it is imperative, in line with the rule of law principles such as legality, legal trust, and certainty, to resolve the issue through legal regulations, ensuring clarity and consistency in practice regarding the imposition of hearing fees in tax courts.

1. GİRİŞ

Celse bir mahkeme, bir kurul veya meclisin bir defada aralık vermeden yaptığı toplantı, oturum anlamına gelmektedir.¹ Tarafların hâkim huzurunda mahkemede bir araya gelme-

¹ Kubbealtılıgati <<http://lugatim.com/s/CELSE>> Erişim Tarihi: 10 Aralık 2023.

leri ve yargılama işlemleri için ayrılmış zaman dilimi celse (oturum) olarak adlandırılır.² Yargılama faaliyeti sırasında hâkim uyuşmazlığı sona erdirecek kararı verebilmek için davanın taraflarını mahkemede dinler. Karar aşamasına gelinceye kadar hâkim tarafından celseler belirlenir.

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesinde "*Hukuk ve ticaret mahkemelerinde celse harcı, muhakeme tarafların talep ve muvafakatleri üzerine talik edilmiş ise taraflardan ve evvelce yapılması mümkün olan bir işlemin yapılmamış olmasından dolayı talik edilmişse, talike sebebiyet veren taraftan alınır. Her iki halde talike vekiller sebebiyet vermişse celse harcı vekillere yüklenir.*" hükmü yer almaktadır.³ Buna göre celse harcı görülmekte olan davada duruşmanın ertelenmesine sebep olan taraf/taraflardan veya ertelemeye vekiller sebep olmuş ise vekillerden alınan ve yargılama sürecinin uzamasını engellemeye yönelik bir mekanizma olarak getirilen bir mali yükümdür.⁴

Bu çalışmada celse harcının getiriliş amacı, mahkemeler ile ilişkisi, ödenmesi, tarifesi, mükellefi gibi hususlar irdelenmiş; celse harcının hukuki niteliği itibarıyla bir yargılama gideri olduğu göz önünde bulundurularak, yargılama gideri olarak davada haksız çıkan tarafa yükletilmeyerek -ertelenmelerine sebebiyet verilen celseler için- ertelemeye sebebiyet veren taraflar veya vekillerine ödettirilmesi ve nihai olarak yükletilmesi hususu tetkik edilmiştir. Ayrıca, mevcut yasal düzenlemelerden kaynaklanan müphem, yoruma mütehammil, tereddüdü mucip hususların uygulamada yarattığı belirsizlik ve duraksamalar ele alınarak bunların çözümüne yönelik somut öneriler getirilmiştir.

² Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz, *Pekcanitez Usül: Medeni Usul Hukuku*, (15. basım, On İki Levha 2017) 1340-1348.

³ "*Bilindiği üzere, yürürlükteki kanuna göre hukuk ve ticaret mahkemelerinde celse harcı muhakeme tarafların talep ve muvafakatleri üzerine talik edilmiş ise, taraflardan ve evvelce yapılması mümkün olan bir keyfiyetin yapılmamış olmasından dolayı talik edilmişse, talike sebebiyet veren taraftan alınır. Her iki halde talike vekiller sebebiyet vermişse celse harcı vekillere tahmil olunur.*" (492 sayılı Harçlar Kanunu gerekçesi). Harçlar Kanunu, Kanun Numarası: 492, Kabul Tarihi: 2.7.1964, RG.17.7.1964.

⁴ Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Taş Korkmaz (n 2) 2390.

2. CELSE HARCININ GETİRİLİŞ AMACI

Kanun koyucu, Harçlar Kanunu ile ihdas edilen celse harcına yargılamanın gereksiz uzamasını⁵ önleyici bir işlev⁶ yüklemiştir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) "Vekâletnamesiz dava açılması ve işlem yapılması" başlıklı 77'nci maddesi⁷ uyarınca vekâletnamesinin aslını veya onaylı örneğini vermeyen avukat, dava açamaz ve yargılamayla ilgili hiçbir işlem yapamaz. "Şu kadar ki, gecikmesinde zarar doğabilecek hâllerde mahkeme, vereceği kesin süre içinde vekâletnamesini getirmek koşuluyla avukatın dava açmasına veya usul işlemlerini yapmasına izin verebilir. Bu süre içinde vekâletname verilmez veya asıl taraf yapılan işlemleri kabul ettiğini dilekçeyle mahkemeye bildirmez ise dava açılmamış veya gerçekleştirilen işlemler yapılmamış sayılır."⁸ Vekâletnamesiz işlem yapmasına izin verilen ancak haklı bir sebep olmaksızın süresi içinde vekâletname ibraz etmeyen avukat, "celse harcı" ile diğer yargılama giderleri ve karşı tarafın uğradığı zararları ödemeye mahkûm edi-

⁵ 2503 sayılı (Mülga) Adliye Harç Tarifesi Kanunu'nda celse harcı: "Mahkemelerin görülmesi esnasında lüzumsuz telâkkilere mahal kalmamak için tarafların muvafakatile veya bir tarafın dermeyan ettiği bir sebeple muhakemenin taliki halinde celse harcı namile bir paranın alınması pek yerinde bir tedbir olarak kabul ve tasvip edilmiştir." (2503 sayılı Adliye Harç Tarifesi Kanunu'na ilişkin TBMM Adliye ve Bütçe encümenlerinden mürekkep muhtelit encümen 2 -VI -1934 tarih, Karar No: 1 Esas No: 1/358, 1054)

⁶ 5887 sayılı (Mülga) Harçlar Kanunu gerekçesinde "Celse harçları mahkemelerin süratle cereyanını sağlamak üzere bilhassa artırılmıştır. Bugün mer'î hükümlere göre celse harçları 300 liraya kadar olan dâvalarda 100 kuruş ve fazlasında 300 kuruş olarak alınmaktadır. Hâlbuki 500 liralık bir dâvaya ait 3 lira celse harcının bir kıymet ifade edebileceği kabul olursa dahi 300 veya 500 bin liralık bir dâvada 3 liralık celse harcının ancak sembolik bir mahiyeti olabilir. Memleketimizde en basit bir dâvanın birkaç senede neticelenmediği düşünülecek olursa celse harçlarının yüksek tutulmasının zarureti kolayca, takdir olunabilir. Bu maksatla tarifenin 10 ve 11 sıra numaralarında celse harçları dâva edilen şeyin miktar veya kıymeti üzerinden binde 2 nispetinde harca tâbi tutulmuştur. Ancak harç miktarının 5 liradan az ve 200 liradan da çok olamayacağı tasrih edilmiştir. Kıymet tâyini mümkün olmayan dâvalarda harçlar yine aynı hadler dâhilinde kalmak şartıyla mahkeme tarafından takdir olunacaktır." açıklamasından söz konusu Kanun'un kabul edildiği 1952 tarihinde de davaların uzun sürmesinden şikâyet edildiği ve yargının hızlanması arayışları ile "celse harcı"nın bir çözüm olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Tasarı ile yargılama süreci üzerindeki kısaltıcı etkisini artırmak için celse harçları maktu değil nispi bir harç olarak önerilmiştir. Ancak, celse harcının kanunlaşması maktu harç şeklinde olmuştur. 5587 sayılı Harçlar Kanunu'nun 35'inci maddesindeki "Vekil veya taraflara tahmil olunan celse harcı; mutaakip iki oturumda ödenmezse bir misli fazlası ile alınır ve harç bu miktar üzerinden tahsili için Maliyeye tezkere yazılmasına karar verilir." hükmü ile kanun tasarısında müteakip iki oturumda ödenmeyen celse harcının "üç" fazlası ile alınacağı şeklindeki öneri "bir" misli fazlası şeklinde kanunlaşmıştır. Kanun tasarısındaki "üç" misli fazlasıyla celse harcı alınması yönündeki önerinin, kanun gerekçesinde belirtilen mahkemelerin süratle cereyanını sağlamak beklentisinin etkisi ile hazırlandığını ifade etmek mümkündür. Günümüzde de yargının hızlandırılması konusunda ciddi eleştiri ve çalışmaların varlığı dikkate alındığında celse harcının mahkemelerin süratle cereyanı amacına hizmet etme noktasındaki etkinliği tartışmaya açıktır. Diğer taraftan, mahkemelerin süratle cereyanını sağlama misyonu yüklenen celse harcının bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay'da alınmamasına yönelik düzenleme, yargılama sürecinin sadece ilk derece mahkemelerinde yavaşladığı/hızlandırılması gerektiği yönünde tartışmaya açık bir kabulü de içermektedir.

⁷ Ayrıca anılan madde uyarınca bir tarafın avukat tutmak istemesi sebebiyle, yargılama hiçbir şekilde başka bir güne bırakılamaz. Avukatın istifa etmesi, azledilmesi veya dosyayı incelememiş olması sebebiyle yargılama başka bir güne bırakılamaz. Ancak, dosyanın incelenmemiş olması geçerli bir özre dayanıyorsa, hâkim bir defaya mahsus olmak üzere, kısa bir süre verebilir. Verilen süre sonunda, dosya incelenmemiş olsa bile davaya devam olunur. Tüm bu hükümler ile yargılamanın gereksiz ve haksız olarak uzatılmasının engellenmesi amaçlanmaktadır.

⁸ Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Kanun Numarası: 6100, Kabul Tarihi: 12.01.2011, RG. 04.02.2011/ 27836.

lir.⁹ Bunu kötüniyetle yapan avukat aleyhine, ceza ve disiplin soruşturması açılmasını sağlamak üzere, Cumhuriyet başsavcılığına ve vekilin bağlı olduğu baro başkanlığına durum yazıyla bildirilir.¹⁰

HMK'nın "*Haksız yere sahtelik iddiası*" başlığını taşıyan 213'üncü maddesinde yer alan "*Sahtelik iddiası sonunda haksız çıkan taraf kötüniyetli ise bu sebeple ertelenen her bir duruşma için celse harcına ve talep hâlinde bu sebeple diğer tarafın uğradığı zararları tazmin etmeye mahkûm edilir.*" hükmü ile de haksız yere sahtelik iddiası durumunda celse harcını doğuran olay ayrıca düzenlenmiştir.

HMK'nın yukarıda değinilen 77 ve 213'üncü maddelerinden de anlaşılacağı üzere; celse harcı HMK ile de Harçlar Kanunu'na koşut biçimde yargılama sürecinin gereksiz uzamasına ve bir hakkın kötü niyetli kullanımına engel olma vasıtası olarak ihdas edilmiştir.¹¹

⁹ HMK'nın 77'nci maddesi uyarınca vekâletname sunulmaması nedeniyle verilen davanın açılmamış sayılmasına kararında, yargılama giderlerinin davacı üzerinde bırakılmasına ve/veya resmî yolla yapılan posta giderinin davacıdan tahsili için müzekkere yazılmasına karar verildiği izlenmiştir. 6100 sayılı Kanun'un 77'nci maddesinin 2'nci fıkrasında yer alan "Vekâletnamesiz işlem yapmasına izin verilen ancak haklı bir sebep olmaksızın süresi içinde vekâletname ibraz etmeyen avukat, celse harcı ile diğer yargılama giderleri ve karşı tarafın uğradığı zararları ödemeye mahkûm edilir." şeklindeki hüküm uyarınca vekâletname ibraz edilmemesi nedeniyle verilen davanın açılmamış sayılması kararlarında yargılama giderlerinin vekâletnamesiz işlem yapan avukat üzerinde bırakılması, müzekkere yazılması gereken hâllerde ise bu hususlara dikkat edilmesi gerektiğinin bilinmesi, (IX/32), (EK:7/8), (EK:8/9) Tavsiyeler Listesi, m. 32, 67-83 <<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/301220211621idari-yargi-genel-tavsiyeler-30122021.pdf>> Erişim Tarihi: 10 Kasım 2023.

¹⁰ HMK m.77(3).

¹¹ "*lâyihada hukuk davaları için mahkûmübih üzerinden nisbî harç alınması ve bu harcın dörtte birinin peşin olarak istifası asıl kaide olarak kabul ve bu kaide icabatından olmak üzere davanın reddi halinde maktuan harç alınması esası tesbit edilmişse de davaların süratle intacına medar olmak üzere hukuk usulü muhakemelerine tevfikan celse harcı alınması esası da kabul olunmuştur.*" (2503 sayılı Adliye Harç Tarifesi Kanunu gerekçesi).

3. MAHKEMELER İTİBARIYLA CELSE HARCİ

Celse harcı ile mahkemeler arasındaki ilişkinin sağlıklı bir şekilde tespiti için Harçlar Kanunu ile mahkemelerin kuruluş ve görevlerine ilişkin çeşitli kanunların birlikte irdelenmesinde yarar vardır. Uyuşmazlık Mahkemesi¹² gibi duruşma yapılmaksızın dosya üzerinden karar veren mahkemeler, celse harcına konu teşkil etmeyeceği tartışmasıdır. Benzer şekilde tüketici mahkemeleri¹³ gibi yargı harçlarından ayrıklı¹⁴ tutulan mahkemelerde de celse harcı alınması söz konusu değildir.

¹² 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun'un 26'ncı maddesi uyarınca Uyuşmazlık Mahkemesinde incelemeler dosya üzerinde yapılır. Ayrıca anılan Kanun'un 34'üncü maddesinde yer alan "*Uyuşmazlık Mahkemesinde karar bağlanacak işler için verilecek dilekçeler, layihalar, yazılar veya belgelerden, mahkemenin işlemlerinden, kararlarından veya mahkemece yahut mahkemeden istenilecek belge veya karar örneklerinden herhangi bir vergi veya harç alınmaz.*" hükmü uyarınca da başka bir kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça Uyuşmazlık Mahkemesi işlemleri yargı harcına tabi değildir.

¹³ 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile kurulan tüketici mahkemeleri bu Kanun'un 73'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan; "*Tüketici mahkemeleri nezdinde Bakanlık, tüketiciler ve tüketici örgütleri tarafından açılan davalar 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununda düzenlenen harçlardan muaftır.*" hükmü uyarınca tüketici mahkemelerinde celse harcından bahsetmeye imkân yoktur.

¹⁴ Ayrıklı teriminin kullanımına 4785 sayılı Orman Kanunu'na Bazı Hükümler Eklenmesine ve Bu Kanunun Birinci Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 10'uncu maddesinde yer alan; "*Devletleştirilen ormanların ve dördüncü madde gereğince alınan yapı ve tesislerin Hazine adına tapuya kayıt ve tescili için yapılacak her türlü işlemler ve verilecek tapu senetleri her türlü vergi, resim ve harçlardan ayrıklıdır.*" şeklindeki hükümden rastlanılmıştır. Bu kullanım bağımsızlık, istisna, muafiyet, müstesna vs. ibareleri dışında Mali Hukuk alanında nadir bir kullanım olarak dikkat çekicidir. TDK sözlüğünde "ayrıklı" kelimesinin; *ayrı tutulmuş, benzerlerine uymayan, kural dışı olan, istisnai* anlamına geldiği belirtilmiş olup kelime anlamı itibarıyla da Mali Hukuk ve Maliye alanında kullanımının uygun olacağı düşünülmektedir. Gerek kanunlarda gerek doktrinde gerekse de günlük dilde "istisna" ve "muafiyet" terimlerinin birbirinin yerine ve hatalı kullanıldığı dikkate alınarak ayrıklı teriminin öğretilerde ve mevzuat yazımında "istisna" ve "muafiyet" terimleri yerine değil her iki terimi de kapsayacak şekilde "bağımsız" terimi yerine alternatif olarak kullanımı hem anlam karmaşasına sebebiyet vermeye hem de ifade zenginliği sağlama açısından uygun olacağı yönündeki görüş ve öneri için bkz. İlhami Öztürk, *Mahkeme Harçları*, (2. basım, On İki Levha) 271.

3.1. HUKUK MAHKEMELERİ

Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesinde celse harcının "hukuk" ve "ticaret"¹⁵ mahkemelerinde görülmekte olan davalar nedeniyle alınacağı belirtilmiştir. Buna karşılık, Harçlar Kanunu eki 1 sayılı tarifede ise celse harcı "sulh mahkemeleri" ile "asliye mahkemeleri"¹⁶ esas alınarak düzenlenmiştir.

5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 2'nci maddesi ile adli yargı ilk derece mahkemeleri, "hukuk" ve "ceza" mahkemeleri olarak ikiye ayrılmıştır. Ceza mahkemelerinde celse harcı alınmayacağı hususu aşağıda ayrıntılı olarak irdelenecektir. 5235 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesi uyarınca "hukuk" mahkemeleri, sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer hukuk mahkemeleridir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 5'inci maddesinde düzenlenen asliye ticaret mahkemelerinin "hukuk mahkemesi" niteliğinde olduğu tartışmasız olup Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesindeki celse harcına müteallik "hukuk" ve "ticaret" mahkemesi

¹⁵ "Ticaret mahkemelerinin tarihi Tanzimat öncesi döneme kadar uzanmaktadır. Kapitülasyonlarla birlikte yabancı tüccarların kendi aralarında çıkan ticari uyuşmazlıkları konsolosluk mahkemelerinde çözümlenmesi kabul edilmiştir. Yabancı tüccar ile Osmanlı vatandaşı arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde önce ticaret meclisleri devreye girmiştir. 1856 tarihli Islahat Fermanında Müslüman ve gayrimüslim vatandaşlar ile yabancılar arasında ticaret veya hukuk davalarının karma meclislerde çözümlenmesi hükmü yer almıştır. Daha sonra 1.5.1860 tarihinde, Fransız Ticaret Kanunu'nun dördüncü kısmı aynen alınarak 1850 tarihli Ticaret Kanunnamesine eklenmek suretiyle ticaret meclisleri ticaret mahkemesine dönüştürülmüştür. Ticaret mahkemeleri bir başkan ve iki üyeden oluşmaktadır. Ancak taraflardan birinin yabancı olduğu ticaret davalarında bu yabancının bağlı bulunduğu elçilik veya konsolosluga gönderileceği iki yabancı üye de mahkemeye katılmıştır. Asliye ticaret mahkemesi kurulan yerlerde bu mahkemelerde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur (5235 sayılı Kanun, md.5/3). Mahkeme heyeti ise bir başkan ve iki üyeden oluşur. 9.2.2011 tarih ve 6110 sayılı Kanun'un 13'üncü maddesiyle yapılan değişiklikle bu mahkeme toplu mahkeme olmaktan çıkarılarak tek hâkimli mahkemeye dönüştürülmesine karşın tarihi süreç ve uygulamada çıkan sorunlar dikkate alınarak 18.6.2014 tarih ve 6545 sayılı Kanun'un 45'inci maddesi değişikliği ile yeniden toplu mahkeme yapısına dönmüştür. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde hukuk mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır. Özel kanunlarda başkaca hüküm bulunmadığı takdirde, ihtisaslaşmanın sağlanması amacıyla, gelen işlerin yoğunluğu ve niteliği dikkate alınarak, daireler arasındaki iş dağılımı Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenebilir. Bu kararlar Resmî Gazete'de yayımlanır. Daireler, tevzi edilen davalara bakmak zorundadır (5235 sayılı Kanun, md.5/5). Bir yerde asliye ticaret mahkemesi varsa, asliye hukuk mahkemesinin görevi içinde bulunan ve 4'üncü madde hükmünce ticari sayılan davalarla özel hükümler uyarınca ticaret mahkemesinde görülecek diğer işlere asliye ticaret mahkemesinde bakılır. Bir yerde ticaret davalarına bakan birden çok asliye ticaret mahkemesi varsa, iş durumunun gerekli kıldığı yerlerde Hâkimler ve Savcılar Kurulunca, asliye ticaret mahkemelerinden biri veya birkaçı münhasıran bu Kanundan ve diğer kanunlardan doğan deniz ticaretine ve deniz sigortalarına ilişkin hukuk davalarına bakmakla görevlendirilebilir. Asliye ticaret mahkemesi ile asliye hukuk mahkemesi ve diğer hukuk mahkemeleri arasındaki ilişki görev ilişkisi olup, bu durumda göreve ilişkin usul hükümleri uygulanır. Asliye ticaret mahkemesi bulunmayan yargı çevresindeki bir ticari davada görev kuralına dayanılmamış olması, görevsizlik kararı verilmesini gerektirmez; asliye hukuk mahkemesi, davaya devam eder" (6102 sayılı Kanun, md.5/2, 3, 4). (Öztürk (n 14) Ayrıntılı bilgi için bkz. Uğur Yiğit ve İlhami Öztürk, *Yargı Hukuku* (Adalet Yayınları, 2020) 198-201; Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası)* (2. basım, Arı Sanat Yayınevi 2010); Uğur Yiğit ve İlhami Öztürk, *Yargı Örgütü*, (3. basım, Adalet Yayınları 2023) 147-148.

¹⁶ 3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun 24'üncü maddesi uyarınca kadastro mahkemeleri asliye mahkemesi sıfatını haizdir. 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 2'nci maddesi ile kurulan iş mahkemeleri, 6769 sayılı Sinai Mülkiyet Kanunu'nun 156'nci maddesi uyarınca kurulan fikri ve sinai haklar hukuk mahkemesi ve 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 2'nci mahkemesi ile kurulan aile mahkemeleri de anılan kanunlar uyarınca asliye mahkemesi derecesindedir.

ayrımı bugün yürürlükte olan kanunların tasnifine uygun düşmemektedir.

Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesi ile bu Kanuna ekli 1 sayılı Tarifede yer alan celse harcına ilişkin düzenlemelerin, 5235 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesi ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 5'inci maddesi hükümleri ışığında birlikte değerlendirilmesi neticesinde celse harcının hukuk mahkemelerinden (sulh hukuk ve ticaret mahkemeleri de dâhil olmak üzere asliye hukuk mahkemelerinden) alınacağı hususunda bir tartışma ve belirsizlik olmadığı görülmektedir.

5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 4'üncü maddesi uyarınca hukuk mahkemeleri; "sulh hukuk" ve "asliye hukuk" mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan "diğer hukuk" mahkemeleridir.¹⁷ 2004 sayılı İcra İflas Kanunu ile kurulan icra hukuk mahkemeleri "sulh" ya da "asliye" mahkemesi niteliğinde olmayıp özel kanunla kurulan diğer hukuk mahkemesi niteliğindedir.¹⁸ Harçlar Kanunu eki 1 sayılı Tarifede ise celse harcının "sulh mahkemeleri" ile "asliye mahkemeleri" esas alınarak belirlenmiş olması nedeniyle icra hukuk mahkemelerinde celse harcı alınması hususu tartışmalıdır. Meselenin çözümü, Harçlar Kanunu eki 1 sayılı Tarife ile "sulh mahkemeleri" ile "asliye mahkemeleri" esas alınarak yapılan celse harcına ilişkin tutar ve oran belirlemesinin icra hukuk mahkemelerini ya da özel kanunla kurulan diğer hukuk mahkemelerini de içerecek şekilde yapılmasıdır. Bu noktada, celse harcının mükellefini düzenleyen Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesinde celse harcı alınacak mahkemeler arasında hukuk mahkemelerinin zikredilmiş olması ve icra hukuk mahkemelerinin de hukuk mahkemesi niteliğinin tartışmasız olması; asliye hukuk veya sulh hukuk mahkemesi niteliği açık olmayan bir mahkemede celse harcı alınmasına yeterli dayanak teşkil etmez. Zira Harçlar Kanunu eki 1 sayılı Tarife ile "sulh mahkemeleri" ile "asliye mahkemeleri" esas alınarak yapılan celse harcına ilişkin tutar ve oran belirlemesi bu iki mahkeme dışındaki mahkemelerde celse harcı alınmasında kıyas gerektirecektir. Oysaki vergilerin kanuniliği anayasal ilkesi ve hukuki güven ilkesi karşısında harç alınmasında kıyas mümkün değildir.

Harçlar Kanunu'nun 2'nci maddesinin birinci fıkrası uyarınca yargı işlemlerinden bu kanuna bağlı (1) sayılı tarifede yazılı olanları, yargı harçlarına tabidir. Buna göre, Harçlar Kanunu metninde ve 1 sayılı tarifede hukuk mahkemeleri dışında bölge adliye mahkemeleri¹⁹ ve Yargıtay'da²⁰ -hukuk yargılamasına müteallik- yapılacak duruşmaların taraflar veya vekilleri tarafından ertelenmelerine sebebiyet verilmesi durumunda celse harcı alınacağına ilişkin açık bir düzenleme yer almadığından bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay'da celse harcının alınamayacağını söylemek kanunilik ilkesine daha uygun olacaktır. Buradaki

¹⁷ Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, (6. basım, Demir 2001) 53-54.

¹⁸ İcra Mahkemesi (Sulh veya Asliye Hukuk Mahkemesi anlamında) bir hukuk mahkemesi olmayıp icra ve iflas işleri için kurulmuş özel bir mahkemedir (Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, E.2014/18693, K.2014/25464, 30.10.2014; Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 17.04.2014, E.2014/6960, K.2014/11395; Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E.2003/6118, K.2003/7566, 26.05.2003)

¹⁹ 5235 sayılı Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 39/2, 40/4 ve 41/1 maddeleri uyarınca bölge adliye mahkemelerinin hukuk dairelerinde duruşma yapılmaktadır.

²⁰ 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 41/2-3, 60/3 ve 66'nci maddelerinden de anlaşılacağı üzere Yargıtay'da ilk derece mahkemesi ya da temyiz mercii olarak görülmekte olan davalarda duruşma yapılmaktadır.

kanunilik ilkesinden kastedilen hem Anayasanın 73'üncü maddesinde hem de 142'nci maddesindeki kanunilik ilkesidir. Daha açık bir ifade ile ilk derece mahkemesi olarak sulh hukuk ya da asliye hukuk mahkemesinde görülen bir davada celse harcı söz konusu olabileceği iken aynı uyuşmazlığın istinaf aşamasında bölge adliye mahkemesinde ya da temyiz aşamasında Yargıtay'da celse harcının alınabileceği ve alınacak harcın tutar ve oranı hususunda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Harçlar Kanunu düzenlenirken Yargıtay'ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı hukuk davaları da celse harcına konu edilmemiştir. Celse harcının getiriliş amacı dikkate alındığında ilk derece mahkemelerinde taraflar veya vekilleri tarafından ertelenmelerine sebebiyet verilen celseler için celse harcı alınıp bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay'da aynı şekilde ertelenen celseler için harç alınmamasının haklı ve makul bir gerekçesi bulunmamakta olup Harçlar Kanunu ile yapılacak bir düzenleme ile celse harcının bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay'daki taraflar veya vekilleri tarafından ertelenmelerine sebebiyet verilen celselere de teşmil ettirilmesi uygun olacaktır. Nitekim aşağıda belirtildiği üzere, idari yargıda celse harcı sadece idare mahkemelerinde değil bölge idare mahkemeleri ve Danıştay'da taraflar veya vekilleri tarafından ertelenmelerine sebebiyet verilen celselere de teşmil ettirilmiştir. İstinaf mahkemesi niteliğindeki bölge idare mahkemesinde celse harcı alınıp aynı nitelikteki bölge adliye mahkemesinde alınmamasını, benzer şekilde Anayasanın yüksek mahkemeler kısmında sayılan Danıştay'da alınıp Yargıtay'da alınmamasını haklı kılan bir gerekçe bulunmamaktadır. Tarafımızca, Harçlar Kanunu eki 1 sayılı Tarifede hukuk mahkemeleri dışında bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay'da hukuk dairelerinde yapılacak duruşmaların taraflar veya vekillerince ertelenmelerine sebebiyet verilmesi durumunda celse harcı alınmasına ilişkin açık bir düzenleme getirilmesi yönünde kanun değişikliği yapılması önerilmektedir.

3.2. İDARI YARGI MERCİLERİ

Celse harcının düzenlendiği Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesinde celse harcının alınacağı mahkemeler arasında "idare" ve "vergi" mahkemeleri sayılmamıştır. Ancak, yargı harçlarını düzenleyen Harçlar Kanunu eki 1 sayılı tarifenin "II – Celse harcı" başlıklı bölümünün 2'nci fıkrasında yer alan; taraflar veya vekilleri tarafından ertelenmelerine sebebiyet verilen celselerden "*idari yargı mercilerinde*" celse harcı alınacağı hükme ile Harçlar Kanunu'nun 5'inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "*Bölge İdare Mahkemeleri ile Danıştay'da açılacak davalardan (1) sayılı tarife gereğince harç alınır.*" hükmünden hareketle Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesinde yer almasa da idari yargı mercilerinde celse harcı alınacağı sonucuna ulaşmak mümkündür.

Bu noktada idari yargı mercileri ibaresinin neyi kastettiğinin irdelenmesinde yarar vardır. İdari yargı mercileri ibaresi 2575 sayılı Danıştay Kanunu, 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında

Kanun²¹ ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu²² uyarınca idare mahkemelerini, vergi mahkemelerini, bölge idare mahkemelerini ve Danıştay'ı içermektedir. Bu durumda Harçlar Kanunu'nun 2'nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan yargı işlemlerinden bu kanuna bağlı (1) sayılı tarifede yazılı olanların yargı harçlarına tabi olduğu yönündeki hüküm ile Harçlar Kanunu eki 1 sayılı tarifenin "II – Celse harcı" başlıklı bölümünün 2'nci fıkrasında yer alan taraflar veya vekilleri tarafından ertelenmelerine sebebiyet verilen celselerden "idari yargı mercilerinde" celse harcı alınacağı hükmü birlikte dikkate alındığında idare mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri (idari dava daireleri) ve Danıştay'da (idari dava daireleri) taraflar veya vekilleri tarafından ertelenmelerine sebebiyet verilen celselerden celse harcı alınacağı sonucuna ulaşmak mümkündür. Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesinde celse harcının alınacağı mahkemeler arasında idare mahkemelerinin sayılmamış olması, 1 sayılı Tarifedeki açık düzenleme karşısında tek başına celse harcının alınmasına engel teşkil etmez. Nitekim adalet müfettişleri tarafından yapılan denetimlere istinaden Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığınca düzenlenen tavsiyeler listesinde de bu yönde öneride bulunulmuştur.²³

Burada, idari yargı mercileri arasında sayılmakla birlikte; vergi mahkemesi, bölge idare mahkemesinin vergi dava daireleri ile Danıştay'ın vergi dava dairelerinin celse harcı bakımından ayrıca irdelenmesinde yarar vardır. Vergi yargısı harçlarını düzenleyen, Harçlar Kanunu eki 3 sayılı Tarifede celse harcı yer almamaktadır. Vergi mahkemelerinde duruşma yapılmasına kanunla imkân tanınmış olup uygulamada da vergi mahkemelerinde duruşma yapılmaktadır.²⁴ Vergi mahkemelerinde yapılan duruşmaların da talik edilmesi mümkündür.²⁵ Buna karşılık, Harçlar Kanunu'nun vergi yargısı harçlarını düzenleyen 52 ila 56'ncı maddeleri ile Harçlar Kanunu eki 3 sayılı Tarifede celse harcı düzenlenmemiştir.

Vergi yargısı harçlarının Harçlar Kanunu'nun üçüncü kısmında "Vergi Yargısı Harçları" başlığı altında (md.52-56) ve 3 sayılı tarifede başvuru, nispi, maktu ve suret harcı şeklinde, yargı harçlarından ayrı düzenlenmesi ve bunlar arasında celse harcının yer almamasının, kanun koyucunun bilinçli bir tercihten mi yoksa Harçlar Kanunu'nun yürürlüğe girdiği tarihte idare mahkemelerinden ayrı vergi mahkemelerinin olmamasından ve bunların yerine görev yapan vergi itiraz komisyonlarının bulunmasından mi kaynaklandığı hususu tartışmaya açıktır. Kanunun yürürlüğe giren ilk halinde Kanunun üçüncü kısmı ve 3 sayılı Tarife

²¹ 2576 sayılı Kanun'un 1'nci maddesi uyarınca "bölge idare mahkemeleri", "idare mahkemeleri" ve "vergi mahkemeleri" bu Kanunla verilen görevleri yerine getirmek üzere kurulmuş genel görevli bağımsız mahkemelerdir.

²² 2577 sayılı Kanun'un 17'nci maddesinin birinci fıkrası uyarınca, "Danıştay" ile "idare ve vergi mahkemelerinde" açılan iptal ve kanunla belirlenen tutarı aşan tam yargı davaları ile tarh edilen vergi, resim ve harçlarla benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları toplamı kanunla belirlenen tutarı aşan vergi davalarında, taraflardan birinin isteği üzerine duruşma yapılır. Aynı maddenin ikinci fıkrası uyarınca temyiz ve istinaflarda duruşma yapılması tarafların istemine ve "Danıştay" veya ilgili "bölge idare mahkemesi" kararına bağlıdır.

²³ Duruşmanın davacı vekilinin mazereti nedeniyle ertelenmesine karar verildiği hâlde idare mahkemesince celse harcının alınmadığı anlaşılmıştır. 492 sayılı Kanun'un 12'nci maddesi ve anılan Kanun'a ekli (1) Sayılı Tarife'nin A/II-2 maddesi hükmü gereğince taraflar veya vekillerince ertelenmelerine sebebiyet verilen celselerden harç alınması gerektiğinin unutulmaması, (IX/12), (EK:7/8), (EK:8/9) Tavsiyeler Listesi, md. 12, s. 62/83 <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/301220211621idari-yargi-genel-tavsiyeleri-30122021pdf.pdf> Erişim Tarihi: 10 Kasım 2023.

²⁴ Bkz. Hüseyin Karakum ve İlhami Öztürk, 'Vergi Yargısında Duruşma-1' (2007) 481 Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi 167, 174.

²⁵ Vergi mahkemelerinde duruşmanın yapılışı ve ertelenmesi hakkında bkz. Karakum ve Öztürk (n 24) 166, 175.

“Vergi itiraz harçları” başlığı altında düzenlenmişti. Sonradan vergi mahkemelerin kurulmasına paralel olarak Harçlar Kanununda değişiklik yapılarak 3 Sayılı Tarife bugünkü halini almıştır. Dolayısıyla önceki halinde komisyona ödenen harç sonradan mahkemeye ödendiği için böyle bir düzenlemeye gidilmiştir. Doğal olarak tarifenin ilk hali düzenlenirken ortada bir vergi mahkemesi bulunmadığından celse harcına ilişkin bir hüküm de sevk edilmemiştir.

Vergi yargısı harçları, Türk Hukuk Sisteminde istisna teşkil eden bir düzenlemedir. Zira yukarıda da ifade edildiği üzere harçları düzenleyen 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun 1 sayılı tarifesi yargı harçlarını düzenlemişken; 3 sayılı tarifede vergi yargısı harçları ayrıca düzenlenmiştir. Bu durum, 492 sayılı Kanunda 1982 yılında gerçekleştirilen idari yargı reformundan sonra vergi itiraz ve temyiz komisyonları yerine kurulan vergi mahkemelerinden ötürü mevcut harç düzeninin yeni idari rejime uyumlaştırılması çabalarının bir sonucu olarak 2588 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerden sonra oluşmuştur. 1982 yılından önce yani vergilendirme ve/veya vergisel işlemleri henüz bağımsız bir mahkemede yargılama imkânı yokken mükellefler, söz konusu işlemlere karşı mali idarenin içinde yer alan vergi temyiz/itiraz komisyonlarına başvurabilmekteydi. Bu başvurular ve sonrasında yapılan işlemler için 492 sayılı Kanun’un ilk halinde 3 sayılı tarife olarak yer alan “vergi itiraz harçları” alınmaktaydı. Bu harçlar üç ana başlık altında düzenlenmişti. Bunlar vergi itiraz komisyonu, vergi temyiz komisyonu ve Danıştay’a yapılacak başvurularda ilk anda maktu olarak alınan başvurma harcı; başvurular üzerine alınan kararlara göre ve belirli bir orana dayalı olarak alınan nispi harçlar ile değeri bulunmayan tarhiyatlara karşı yapılan itirazlarda alınan maktu harçlardı. Daha sonra Danıştay’ın yanı sıra yerel idari mahkemelerin oluşturulması ve vergi temyiz/itiraz komisyonlarının kaldırılarak bu kurumların görevlerinin vergi mahkemelerine devredilmesinden sonra yapılan başvurular artık idari başvurudan çıkarılarak birer dava hüviyetine kavuşturulmuş; itiraz üzerine alınan harçlar da vergi yargısı harcına dönüştürülerek 3 sayılı tarife buna göre değiştirilmiştir. Bu değişiklik 2588 sayılı Kanunun 16’ncı maddesi ile 3 sayılı tarifenin yeniden düzenlenmesi şeklinde değil, başlık ve içerikte yer alan bazı kavramların yeniden adlandırılması şeklinde olmuştur. Söz konusu yasal değişiklikle birlikte, vergi itiraz harçları olduğu şekliyle vergi yargısı harçlarına dönüştürülmüş ve bu tarifeye bir de “suret harçları” eklenmiştir. Diğer bir ifadeyle vergi itiraz harçları olan başvurma harcı, nispi harç ve maktu harca bir de suret harçları eklenmiş ve tarife dört ana başlık altında düzenlenmiştir. Tarifenin içeriğinde de bu harçların hangi makama yapılacak başvuru ve bu makamların hangi işlemlerinde ne miktar ve nispette alınacağı oluşturulan yeni sisteme uygun olarak yeniden adlandırılmıştır. Bu doğrultuda 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun vergi yargısının düzenlendiği üçüncü kısım birinci bölümünde yer alan 2588 sayılı Kanunun 5’inci maddesi ile değişik “mükellef” başlıklı 53’üncü maddesinde, vergi yargısı harçlarının, harca mevzu olan işlemlerden dolayı Vergi Mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay’a başvuranlar tarafından ödeneceği ifade edilmiştir. Harca mevzu işlemler ise aynı Kanunun 52’nci maddesinde, “Vergi yargısı işlemlerinden bu Kanuna ekli 3 sayılı tarifede yazılı olanlar” şeklinde düzenlenmiştir.²⁶ Bu değişiklikler yapılırken, suret harcı vergi yargısı harçlarına eklenmesine rağmen “celse harcı” vergi yargısı harçları sistemine dâhil edilmemiştir.

²⁶ Osman Sariaşlan, ‘Vergi Yargılamasında Harç Sorunu’ (2016) 7 (27) TAAD, 499, 500.

Harçlar Kanunu'nun 52'nci maddesinde yer alan; “*Vergi yargısı işlemlerinden bu Kanuna ekli (3) sayılı tarifede yazılı olanlar, vergi yargısı harçlarına tabidir.*” hükmüne dayanılarak 3 sayılı tarifede vergi mahkemelerinde celse harcına ilişkin açık bir hüküm olmaksızın 1 sayılı tarifede yer alan vergi mahkemelerinde celse harcı alınacağına ilişkin bir hükmün geçerli olamayacağını söylemek güçtür. 1 sayılı tarifede vergi mahkemelerinde alınacak bir harç açıkça düzenlenmiş ise sadece Harçlar Kanunu'nun 52'nci maddesi hükmüne dayanılarak bu harcın vergi mahkemelerinde alınamayacağı söylenemez. Harçlar Kanunu eki 1 sayılı Tarifede yer alan idari yargı mercilerinde celse harcı alınacağı yönündeki hüküm vergi mahkemelerinin de idari yargı mercileri arasında yer alması nedeniyle vergi mahkemeleri daha genel bir ifade ile vergi yargısı için de bağlayıcıdır. Burada “idari yargı mercileri” ibaresi yerine “idare, vergi, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay” ibaresinin kullanılması tercih edilmiş olsaydı vergi mahkemelerinde celse harcı alınması gerektiği görüşü biraz daha güçlü bir zemine kavuşabilecekti. Bunun yerine idari yargı mercileri denilmek suretiyle vergi yargısı dışındaki idari yargı mercilerinin kastedildiği, vergi mahkemelerinin celse harcına dâhil edilmediği yönünde bir görüşün de ileri sürülebilmesine kapı aralanmıştır.²⁷ Harçlar Kanunu'nun 5'inci maddesinde yer alan “*Bölge İdare Mahkemeleri ile Danıştay'da açılacak davalardan (1) sayılı tarife gereğince harç alınır. Ancak, vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümler ile bunlara bağlı zam ve cezalarla ilgili olup Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay'ın görevi içinde bulunan işlemler (3) sayılı tarifeye göre harca tabidir.*” şeklindeki hüküm de 1 sayılı Tarifede düzenlenen ancak 3 sayılı Tarifede yer almayan celse harcının vergi yargılamasında geçerli olmadığı yönündeki kanaati güçlendirecek mahiyettedir. Aksi yönde bir görüşle, kanun koyucunun Harçlar Kanunu'nun 52'nci maddesi hükmü ve eki 3 sayılı Tarifeye rağmen vergi mahkemeleri de dâhil tüm idari yargı mercilerini celse harcına dâhil etme amacıyla böyle bir düzenlemeye gittiğini söylemek de mümkündür. Bu düşüncenin de kendine göre haklı temelleri vardır. Celse harcının tüm idari yargı mercilerinde teşmil edilmesi amacına yönelik bir düzenlemenin 1 sayılı tarifede yer almasının vergi yargısı bakımından kanun sistematığına aykırılık dışında hükmün geçerliliği açısından olumsuz bir etkisinden bahsetmeye imkân yoktur. Kanaatimizce 1 sayılı tarifede yer alan “idari yargı mercileri” ibaresine, vergi yargısını dışlayacak şekilde dar bir anlam yüklemeye hukuken imkân yoktur. Celse harcının getiriliş amacı da dikkate alındığında aynı usul kanununa tabi idare mahkemelerinde celse harcının uygulanmasına karşılık vergi mahkemesinde uygulanmamasını haklı kılacak muteber bir gerekçe de bulunmamaktadır. Ancak meselenin kalıcı çözümünün, celse harçlarının vergi mahkemelerinde de alınacağı hususunun uygulamada tereddüt ve duraksama yaratmayacak şekilde yapılacak bir kanun değişikliği ile Harçlar Kanunu'nda açıkça yer almasında olduğu düşünülmektedir.

²⁷ Vergi mahkemelerinde davacıdan keşif, celse veya yürütmenin durdurulması harcı istenildiği veya alınan harcın iadesi yönünde hüküm kurulmadığı görülmüştür. 492 sayılı Kanun'a ekli (3) Sayılı Tarife'de keşif, celse ve yürütmenin durdurulması harcına yer verilmediğinden vergi mahkemelerinde bu harçların alınmaması, alınmış olması hâlinde ise iade edilmesi hususunda gerekli hassasiyetin gösterilmesi, (IX/8), (EK:7/8), (EK:8/9) < <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/301220211621idari-yargi-genel-tavsiyeleri-30122021pdf.pdf> > Erişim Tarihi: 10 Kasım 2023.

3.3. CEZA MAHKEMELERİ

Celse harcı, Harçlar Kanunu'nun "Ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde de, celse harçları hariç olmak üzere (1) sayılı tarifeye göre harç alınır." hükmü uyarınca ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alındığı davalar için söz konusu değildir. Ceza davalarının harç mevzuu dışına çıkarılmış olduğu ceza yargılamasında şahsi hukuka ait davalar için de celse harcı istisnası getirilmiş olması nedeniyle, ceza yargılamasının tamamının celse harcından bağışık tutulduğunu söylemek mümkündür.²⁸

Harçlar Kanunu gerekçesinde ceza davalarından alınacak harçların bütün olarak harç mevzuu dışına çıkarıldığı belirtilmiştir. Harçlar Kanunu gerekçesinin umumi kısmında yer alan; "Ceza dâvalarından alınacak harçlar (şahsi haklarla ilgili dâvalar hariç) ile avukatlık işlerine mütaallik harçlar bütün olarak harç mevzuu dışına çıkarılmıştır.²⁹ Gerçekten ceza dâvalarının bir harç mevzuu ve sebebi yapılması harçların dayandığı prensip³⁰ ile bağdaştırılmamış, Devletin âmme menfaatine kullandığı ceza, tedip ve ıslah hakkının suçlulara yönelen bir harç mükellefiyeti meydana getiremeyeceği neticesine varılmıştır. Diğer taraftan ceza dâvası harçlarının gerçek bir fiskal değeri de bulunmamaktadır. Maliye idaresini fuzuli olarak işgal etmekte, küçük miktarlardan terekküb etmesine karşılık binlerce mükellefe taallük etmektedir. Bunlardan harcın takip ve tahsili güç, verimsiz ve çok düşük nisbetlidir. Bütün bu sebepler ile ceza dâvalarından alınacak harçların mevzu dışına çıkarılmasının uygun olacağı düşünülmüştür." şeklindeki açıklamadan da anlaşılacağı üzere "ceza davaları" harca konu değildir. Bunlara ek olarak Harçlar Kanunu gerekçesinde geçici ikinci maddeye ilişkin olarak yer alan; "Geçici 2 nci maddeyle, ceza dâvaları sebebiyle 5887 sayılı Harçlar Kanunu gereğince tahakkuk

²⁸ "Hemen ilâve etmek gerekir ki celse harçları münhasıran hukuk davaları ile ilgili mahkeme celseleri için geçerli olup ceza mahkemelerinde görülen ve şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması sebebiyle cereyan edecek celseler için harç alınması bahis konusu olmamaktadır." (492 sayılı Harçlar Kanunu gerekçesi).

²⁹ "Ceza işlerinde mahkûmiyet derecesine göre tespit edilen nispetlere göre ilâm harcının alınması hakkındaki lâyihadaki esaslar muvafık görülmüştür. İlamsız ceza takiplerinde tahsil harcının bir kısmının peşin alınması encümenca münakaşa olunmuş ve bunun dava açılırken alınan peşin harçlar için düşünülen sebeplerle ekseriyetle kabulüne karar verilmiştir." (TBMM Adliye ve Bütçe encümenlerinden mürekkep muhtelit encümen 2 -VI -1934 tarih, Karar No: 1 Esas No: 1/358, 1054) 2503 sayılı Adliye Harç Tarifesi Kanunu'na ilişkin karma encümen mazbatasında yer alan ifadelerden de anlaşılacağı üzere ceza yargılamasının harca tabi kılındığı dönemler olmuştur. Vergilerin kanuniliği ilkesi kapsamında mevzu ceza yargılaması da olsa kanun koyucunun harç koymasında anayasal bir engel bulunmamaktadır.

³⁰ Yukarıda da belirtildiği üzere teoride harcı doğuran olay; ferdin bir kamu müessesesinden faydalanması, ferde kamu eliyle özel bir menfaat sağlanması ya da kamu idaresinin ferdin bir işiyle uğraşması şeklinde cereyan eden bir kamu hizmetidir. Bu esaslara göre harç, fertlerin, özel menfaatlerine ilişkin olarak, kamu müesseseleri ve hizmetlerinden faydalanmaları karşılığında yaptıkları ödemelerdir. Bu tarife nazaran, harç mükellefiyeti, yine teoride "masrafi karşılama" ve "faydalanma" prensiplerine dayandırılmaktadır. Oysaki ceza yargılaması ile şüpheli ya da sanığa yargı harcı yükletilmesi; tapu veya noter harcında olduğu gibi bir yararlanma ya da harcı doğuran olayın harç mükellefi tarafından talep edilmesi gibi bir duruma dayanmamakta, Harçlar Kanunu'nun 11'inci maddesinde yer alan, genel olarak yargı harçlarını davayı açan veya harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişiler ödemekle mükelleftir şeklindeki mükellef tanımına da uymamaktadır.

etmiş³¹ olan fakat henüz tahsil edilmemiş bulunan harçların, bu tasarının kanunlaşmasından sonra terkin olunacağı nizamlanmıştır. Gerçekten bu tasarı ile ceza dâvaları harç mevzuu dışına çıkarıldığından tasarının kanunlaşması halinde, bu dâvalar sebebiyle tahakkuk edip de henüz tahsil edilmemiş harçların terkinin zaruretidir. Geçici madde bu sebebe müsteniden sevk edilmiş bulunmaktadır.” açıklaması da 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle artık ceza davalarının harca mevzu olmaktan çıkarıldığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

Harçlar Kanunu’nun 2’nci maddesinin birinci fıkrasında “Yargı işlemlerinden bu kanuna bağlı (1) sayılı tarifede yazılı olanları, yargı harçlarına tabidir.” denilmiş, ikinci fıkrasında “Ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde de, celse harçları hariç olmak üzere (1) sayılı tarifeye göre harç alınır.” hükmüne yer verilmiştir. Kanun gerekçesinin bölümlere ilişkin kısmında yer alan; “umumi kısımda açıklandığı üzere ceza mahkemelerinde görülen davalar sebebiyle, bundan böyle harç alınmayacaktır. Ancak ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların da hüküm altına alınması halinde, bunlar hukuk mahkemelerinde görülen davalardan mahiyet itibarıyla farklı bulunmadıklarından mükellefiyette eşitlik sağlamak maksadıyla, bu nev’i davalardan da celse harcı hariç olmak üzere (1) sayılı tarife gereğinde harç alınacağı 1. maddenin 2. fıkrasıyla hükme bağlanmıştır.” açıklamasından da ceza mahkemelerinde görülen ceza davalarının harç mevzuu dışında bırakıldığı, buna karşılık ceza mahkemelerinde görülen şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınmasına ilişkin davaların -celse harcı hariç- (1) sayılı tarife gereğince harca tabi tutulacağı sonucuna ulaşmak mümkündür.

Daha açık bir ifade ile ceza mahkemelerinde görülmekte olan tüm davalar değil “ceza davaları” yargı harcının mevzuu dışında tutulmuştur. Ancak yargı harcı mevzuu dışında tutulmayan ceza mahkemelerinde görülen şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınmasına ilişkin davalar³² da celse harcına tabi kılınmadığından bütün olarak ceza mahkemelerinde görülmekte olan tüm davalar -ceza davaları ve şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınmasına ilişkin davalar- celse harcına konu edilmemiştir.

3.4. ANAYASA MAHKEMESİ

Harçlar Kanunu metninde ve Kanuna ekli tarifede Anayasa Mahkemesinde celse harcı alınacağı yönünde bir hüküm yer almamaktadır. Kanun koyucu Anayasa Mahkemesine

³¹ 5887 sayılı Harçlar Kanunu’nun “Ceza davalarında alınacak harçlar” başlıklı Dördüncü Bölümünde (md.12-25) düzenlenen hükümler ile ceza davaları da harç mevzuuna dâhil edilmiş idi. Benzer şekilde 5887 sayılı Harçlar Kanunu’ndan önce yürürlükte olan 2503 sayılı Adliye Harç Tarifesi Kanunu’nun “Ceza davalarında alınacak harçlar” başlıklı İkinci Bap (md.47-67) ceza yargılamasına ilişkin harçları içermektedir.

³² Ceza mahkemelerinde hükme bağlanan “şahsi hak davası”, “kanun dışı yakalama ve tutuklama nedeniyle tazminat davası”, “koruma tedbirleri nedeniyle tazminat davası”, “hâkimler ve cumhuriyet savcılarının suç soruşturması veya kovuşturması sırasında, koruma tedbirleri dışında verdikleri tüm kararlar veya yaptıkları işlemler ile kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri nedeniyle tazminat davası”, “infaz edilen mahkûmiyet kararının sonradan yargılamanın yenilenmesi sonucu kaldırılması nedeniyle tazminat davası” ve “internet ortamında yapılan yayınlar yoluyla kişilik haklarının ihlal edilmesi nedeniyle tazminat davası” şeklinde, mahiyetleri itibarıyla ceza davası niteliği taşımayan tazminat davaları ise şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması kapsamında harca tabi olması gerekmektedir. Ceza mahkemelerinde görülmekte olan davalar ve bunların harca tabi olup olmadığı hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. İlhami Öztürk ve Arif Emre Sümer, ‘Ceza Mahkemelerinde Görülen Davaların Yargı Harcı Karşısındaki Durumu’ (2020) 1(2) İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 283, 318.

yapılan bireysel başvurular için başvuru harcı alınması hususunu kanun düzenlemesi ile açıklığa kavuşturmuş iken celse harcına ilişkin bir düzenleme yapılmamış olmasını Anayasa Mahkemesinde celse harcı alınmaması yönündeki iradesine dayandırmak mümkündür. Nitekim 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un "Harç istisnası" başlıklı 64'üncü maddesinde "Mahkemeye yapılacak bireysel başvurular dışındaki başvurular, alınacak kararlar ve bunlarla ilgili yapılacak işlemler harca tabi değildir." denilmek suretiyle bireysel başvurular dışındaki işlemlerin harca tabi tutulmadığı ifade edilmiştir. Kanun koyucu, celse harcı da dâhil olmak üzere bireysel başvurularda alınan başvurma harcı dışında bir yargı harcının Anayasa Mahkemesinde alınmaması yönünde bir irade ortaya koymuştur.

6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun uyarınca; bireysel başvuruların incelenmesinde³³ ve Yüce Divan sıfatıyla çalışırken³⁴ duruşma yapılması; iptal davaları ve itiraz başvurularında³⁵ ve siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda³⁶ sözlü açıklamaların³⁷ dinlenmesi mümkündür.

Başvuru harcına ilişkin olarak tarifede yapılan özel düzenleme ile Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurular da harca tabi kılınmış olup Anayasa Mahkemesinde de celse harcı alınabilmesi ancak açık bir kanun düzenlemesi gerektirmektedir.

4. CELSE HARCININ TARİFESİ

Celse harcı, Harçlar Kanunu eki 1 sayılı tarife uyarınca taraflar veya vekiller tarafından ertelenmelerine sebebiyet verilen celselerden sulh mahkemelerinde konusu belli bir değerle ilgili davalarda 240,50-TL'den aşağı olmamak üzere dava konusu miktardan (Binde 2,27), belli değeri bulunmayan davalarda 240,50-TL; asliye mahkemelerinde ve idari yargı merci-

³³ 6216 sayılı Kanun'un 46/4 maddesi uyarınca Mahkeme, bireysel başvuruların incelemesini dosya üzerinden yapmakla birlikte, gerekli görürse duruşma yapılmasına da karar verebilir.

³⁴ 6216 sayılı Kanun'un 57'nci maddesi uyarınca Genel Kurul, Yüce Divan sıfatıyla çalışırken yürürlükteki kanunlara göre duruşma yapar ve hüküm verir. Yüce Divanda sorgusu yapılmış olan sanığın, sonraki oturumlara gelmemesi ve Yüce Divan tarafından da duruşmada hazır bulunmasına gerek görülmemesi hâllerinde, duruşmadan vâreste tutulma talebi olmasa dahi yokluğunda duruşmaya devam edilerek kamu davası sonuçlandırılabilir. Müdafî her zaman duruşmada hazır bulunabilir. Duruşma sırasında Başkanın uygun göreceği teknik araçlarla kayıt yapılır. Bu kayda dayanılarak düzenlenen duruşma tutanaklarının her sayfası Başkan ile tutanağı düzenleyenler tarafından imzalanır. Yüce Divanda savcılık görevini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili yapar. Yargıtay Cumhuriyet savcılarının görevlendirilenler de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekiliyle birlikte duruşmaya katılabilir.

³⁵ 6216 sayılı Kanun'un 43/1 maddesi uyarınca iptal davaları ve itiraz başvurularında dosya üzerinden inceleme yapılır. Mahkeme ayrıca gerekli gördüğü hâllerde, sözlü açıklamalarda bulunmak üzere ilgilileri ve konu hakkında bilgisi olanları çağırabilir.

³⁶ 6216 sayılı Kanun'un 52/4 maddesi uyarınca Genel Kurul, gerekli gördüğü hâllerde sözlü açıklamalarını dinlemek için ilgilileri ve konu hakkında bilgisi olanları çağırabilir.

³⁷ 6216 sayılı Kanun'un 63'üncü maddesinde yer alan; "Başkan, Yüce Divan, siyasi parti kapatma davaları ve sözlü açıklamalarda duruşmanın gerekli kıldığı durumlarda, Devlet kurum ve kuruluşlarına ait araç, gereç, stenograf ve teknik personelden yararlanmak için istemde bulunabilir." hükmünden sözlü açıklamaların da duruşma ortamında yapıldığının/duruşma niteliği taşıdığı kabul edildiği sonucuna varmak mümkündür.

lerinde 427,60-TL'den az olmamak³⁸ üzere (Binde 2,27) nispetinde alınır.³⁹

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun ilk yayımlandığı halinde ve bu kanundan önceki kanunlarda (2503 ve 5587 sayılı) celse harcı maktu olarak belirlenmiş iken 2345 sayılı Kanunla 1 sayılı tarifede yapılan değişiklikle maktu ve nispi olmak üzere karma hale dönüştürülmüştür.⁴⁰

5. CELSE HARCININ ÖDENMESİ

Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesi uyarınca hukuk ve ticaret mahkemelerinde celse harcı, muhakeme tarafların talep ve muvafakatleri üzerine talik edilmiş ise taraflardan ve evvelce yapılması mümkün olan bir işlemin yapılmamış olmasından dolayı talik edilmişse talike sebebiyet veren taraftan alınır. Her iki halde talike vekiller sebebiyet vermişse celse harcı vekillere yüklenir. Vekil veya taraflara yüklenilen celse harcı müteakip iki celsede ödenmezse bir misli fazlasıyla alınır. Ödenmediği takdirde harcın bu miktar üzerinden tahsili için Maliyeye tezkere yazılmasına karar verilir.

Bu hükümden de anlaşılacağı üzere celse harcının kesin bir ödeme zamanı bulunmamak-

³⁸ 30/12/2023 tarihli ve 32415 (2. Mükerrer) sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Hazine ve Maliye Bakanlığının (Gelir İdaresi Başkanlığı) 94 Seri Numaralı Harçlar Kanunu Genel Tebliği ile 1/1/2024 tarihinden itibaren uygulanacak maktu harç miktarları.

³⁹ 2503 sayılı Adliye Harç Tarifesi Kanunu'nun 14'üncü maddesinde yer alan; "*Muhakeme, tarafların talep ve muvafakatleri üzerine talik edilmişse taraflardan ve evvelce yapılması mümkün olan bir keyfiyeti yapmamış olmasından dolayı talika sebebiyet veren taraftan üç yüz liraya kadar olan (üç yüz dâhil) hukuk davalarında yüz ve fazlasından üç yüz kuruş celse harcı alınır. Kıymet tayini mümkün olmayan davalarda celse harcının miktarı yukarıdaki fıkrada yazılı hadler dairesinde mahkeme tarafından takdir olunur.*" şeklindeki hükümlerle celse harcı maktu olarak belirlenmiş olmakla birlikte uyumsuzluğun tutarına bağlı olarak iki ayrı tutar öngörülmüştür. Kıymet tayini mümkün olmayan davalarda ise celse harcı tutarını tayin etme kanunda belirlenen hadler dairesinde mahkemenin takdirine bırakılmıştır. Bu hükmün, anayasal ve evrensel bir ilke olan kanunilik ilkesine uygunluğu, ilkenin bugün için taşıdığı anlam ve önem göz önünde bulundurulduğunda irdelenmeye değer bir konudur.

⁴⁰ "*II- Celse Harçları bölümünde; sulh mahkemelerinde, asliye mahkemelerinde ve idari yargı mercilerinde konusu belli bir değerle ilgili olsun veya olmasın bugüne kadar maktu olarak alınmakta olan celse harçları, bundan sonra sulh mahkemelerinde; konusu belli bir değerle ilgili davalarda, dava konusu miktarlardan (250 liradan az olmamak üzere) binde 1, belli bir değer bulunmayan davalarda 250 lira maktu, asliye mahkemeleri ile idari yargı mercilerinde ise (500 liradan az olmamak üzere) binde 1 olarak alınacaktır.*" 8 Seri No'lu Harçlar Kanunu Genel Tebliği, RG:21.02.1981/17258.

tadır.⁴¹ Vekil veya taraflara yüklenilen celse harcı müteakip iki celsede ödenmezse bir misli fazlasıyla alınır. Bu durumda aynı tutarda ödemek için müteakip iki celse sonuna kadar bir ödeme zamanının varlığından bahsetmek mümkündür. Müteakip iki celse geçtikten sonra ödeme mümkün olmakla birlikte bir misli fazlası ile ödeme gerekecektir. İki celse geçtikten sonra bir misli fazlası ile ödenmeyen celse harcı için harcın bu miktar üzerinden tahsili için Maliyeye tezkere yazılmasına karar verilecektir.

Celse harcının ödenmemesi nedeniyle müteakip işlemlerin yapılmaması söz konusu değildir. Yargılama devam etmekte, ödenmeyen harç yargılama sürecini kesintiye uğratmamakta, sadece tahsilat için tahsil dairesi devreye girmektedir. Harcın tahsili artık mahkemenin değil Maliye İdaresinin görevi haline gelmektedir.

492 sayılı Harçlar Kanunu gerekçesinde “*Celse harçlarına taallük eden ve yukarda mahiyeti belirtilen bu harç nev’inin tatbikatının zor olması, celse harcının ödenmedikçe muhakemeye devam olunmaması adliyede işleri olan vatandaşları çok sıkması bu usulün kaldırılmasını ve daha kolay ve basit bir usulün kabul edilmesi neticesini intaç etmiştir.*” açıklamasından da anlaşılacağı üzere Harçlar Kanunu’nun 32’nci maddesi ile benimsenen “*Yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz.*” şeklindeki genel prensip⁴² celse harçları için terk edilmiştir. Bu özelliğiyle celse harcı, kötü niyetli tarafların davayı gereksiz yere uzatmalarını engellemeyi amaçlamaktadır.⁴³

Harcın tahsilatı mahkemenin görevi olmaktan çıkarılmış, yargının hızlanması amacı taşıyan celse harcının ödenmemesi ya da geç ödenmesinin yargılamanın durmasına yol açma-

⁴¹ Harçlar Kanunu’nun “*Süresinde Ödenmeyen Harçlar*” başlıklı 37’nci maddesi “*Bu kanunda ödeme zamanı gösterilen harçlardan süresinde ödenmeyenleri, ilgili mahkeme ve daireler tarafından sürenin sonundan itibaren on beş gün içinde bir yazı ile o yerin vergi dairesine bildirilir ve harçlar vergi dairesince tahsil olunur.*” hükmünü amirdir. Anılan Kanun’un “*Kısımlar Arası Müşterek Hükümler*” başlıklı onuncu kısmında yer alan “*Zamanında ödenmeyen harçlar*” başlığını taşıyan 130’uncu maddesinde de “*Bu kanunda ödenmeleri için belli bir süre tesbit edilmiş olan harçlar süresi içinde ödenmemiş ise ilgili makam ve daireler tarafından sürenin sonundan itibaren 15 gün içinde bir müzekkere ile o yerin ilgili vergi dairesine bildirilir*” yönünde benzer mahiyette hüküm yer almıştır. Her iki madde hükmünün birlikte tetkikinden, Harçlar Kanunu ile “*ödeme zamanı gösterilen*” bir başka ifade ile “*ödenmeleri için belli bir süre tespit edilmiş*” yargı harçlarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu madde hükmünün mefhumu muhalifinden Harçlar Kanunu ile ödeme zamanı tespit edilmemiş ya da en azından kesin olarak tespit edilmemiş harçların da mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Harçlar Kanunu’nun 27/2 maddesinde “*Mahiyetleri icabı için sonunda hesap edilip alınması gerekenler, harç alacağıının doğması tarihinden itibaren 15 gün içinde ödenir.*» ile 129’uncu maddesinde yer alan “*Kendi kısımlarında ödeme zamanı tespit edilmemiş olup da mahiyetleri icabı için sonunda alınması gereken harçlar; harç alacağıının doğması tarihinden itibaren 15 gün içinde ödenir*» hükümlerinden de ödeme zamanı kesin olarak tespit edilmemiş harçların mevcudiyeti anlaşılmaktadır. Kesin bir ödeme zamanının varlığı; gecikme zammı uygulaması, zamanaşımı süresinin başlangıcının tespiti ve cebri takibe başlama gibi hususlarda önem taşır.

⁴² Harçlar Kanunu’nun 30’uncu maddesinde yer alan “*Muhakeme sırasında tesbit olunan değer, dava dilekçesinde bildirilen değerden fazla olduğu anlaşılırsa, yalnız o celse için muhakemeye devam olunur, takip eden celseye kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunmaz.*” hükmü ile 127’nci maddesinde “*Bu kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, harçların tamamı peşin olarak ödenmeden harca mevzu olan işlem yapılmaz.*” hükümleri de harç ödenmeden harca konu hizmetin ifa edilmeyeceği yönündeki temel prensibi ortaya koymaktadır. Harçlar Kanunda bu prensibi yansıtan hükümler yargı harçları ile de sınırlı değildir. Bkz. md. 107, 116. Celse harcı ödenmese de muhakemenin devam yönündeki hüküm 127’nci maddedeki ifade ile “*aksine hüküm*” niteliğindedir.

⁴³ Leyla Akyol Aslan, ‘Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 Tarihli Kararı Çerçevesinde Yargı Harçlarına İlişkin Bazı Sorunlar ve Güncel Gelişmeler’ (2011) 1(1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 32, 42.

ması sağlanarak kendi içinde tutarlı bir mahkeme harcı sistemi ihdasına çalışılmıştır.

6. CELSE HARCININ MÜKELLEFİ

Celse harcının mükellefi, yargı harçları için hatta genel olarak tüm harçlar için benimse- nen mükellef sisteminden farklılık arz etmektedir. Şöyle ki Kanun'un mevcut halinde celse harcının mükellefi, taraf ya da vekil, ertelemeye sebebiyet verendir. Bu hüküm ile yargı harcının davacı tarafından ödeneceği, daha açık bir ifade ile yargı harcının mükellefinin davacı olduğu genel kuralına istisna getirilmiş, yargı harçlarının bir türü olan celse harcının mükellefi olarak davacı dışında davalı veya vekilin belirlenebilmesi mümkün kılınmıştır.

Mükellef, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 8'inci maddesinde; vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüp eden gerçek veya tüzel kişi olarak tanımlanmıştır.⁴⁴ Anayasa'nın 73'üncü maddesinde⁴⁵ dayanak bulan vergilerin kanuniliği ilkesi gereğince, mükellefin kanunla belirlenmesi⁴⁶ gerekir.

Harçlar Kanunu'nun "Mükellef" başlıklı 11'inci maddesinde, "Genel olarak yargı harçlarını davayı açan veya harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişiler ödemekle mükelleftir. Vasinin hesabının görülmesi dolayısıyla alınacak harçlar, vesayet altındaki şahsa izafeten vasiden alınır. Herhangi bir istek olmaksızın resen yapılacak işlemlere ait harçlar, aksine hüküm yoksa lehine işlem yapılan kişilerden alınır." hükmü ile yargı harçlarının mükellefi belli edilmiştir. Buna göre yargı harcının mükellefi davayı açan kişi yani davacı veya harca mevzu işlemin

⁴⁴ Vergi kanunlarıyla kabul edilen haller müstesna olmak üzere, mükellefiyete veya vergi sorumluluğuna müteallik özel mukaveleler vergi dairelerini bağlamaz (Vergi Usul Kanunu, md.8). Burada, aslında kanuni mükellefin tarifi yapılmaktadır. Selahattin Tuncer, *Vergi Hukuku ve Uygulaması* (Yaklaşım 2003) 128. Vergi mükellefi olabilmek için herhangi bir vergi kanununa göre vergi mükellefi olarak sayılmak yeterli görülmüştür. Verginin mükellefi, verginin asli unsurlarındandır. Bu nedenle, vergi kanunları, vergi mükellefini açık bir şekilde belirler. Vergi yükümlülüğü, idari bir işlemle ihdas edilemez. Vergi borcu kanundan doğar ve vergi borcunun miktarı, ne zaman doğduğu, mükellefin kim olduğu kanunda belirtilir. Bir kişinin vergi mükellefi olabilmesi için iki şartın varlığını aramak gerekecektir. Bunlardan biri vergiyi doğuran olayın ilgilinin kişiliğinde gerçekleşmesi, diğeri ilgilinin vergiyi kendi mal varlığından ödeyecek olmasıdır.

⁴⁵ Vergi, resim harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

⁴⁶ Vergilendirme yetkisinin sınırı, aynı zamanda kişilerin hak ve özgürlüklerinin de sınırını oluşturduğundan, bu yetkinin keyfilğe kaçacak biçimde kullanılmasının önlenmesi, hukuk devleti olmanın gerekleri arasında öncelikli bir yere sahip bulunmaktadır. Vergilendirme alanında olası keyfi uygulamalara karşı düşünülen ilk önlem kuşkusuz yasallık ilkesidir. Anayasa koyucunun, her çeşit mali yükümlerin yasayla konulması, değiştirilmesi ve kaldırılmasını buyururken, keyfi, takdiri ve sınırsız ölçülere dayalı uygulamaları önleyecek ilkelerin yasada yer alması amacını güttüğünde kuşku yoktur. Yasa koyucunun, yalnızca konusunu belli ederek bir mali yükümlün ilgililere yükletilmesine izin vermesi, bunun, yasayla konulmuş sayılması ve Anayasa'ya uygunluğunun kabulü için yeterli değildir. Mali yükümlerin, konusu, yükümlüleri, matrah ve oranları, muaflik istisna ve indirimleri, mahsup ve iadesi, yükümü doğuran olay, tarh ve tahakkuku, tahsil usulleri, yaptırımları, zamanaşımı gibi çeşitli yönleri vardır. Bu bakımdan yükümlüklerin, belli başlı unsurları da açıklanarak ve temel hukuki çerçeveleri kesin çizgilerle belirtilerek yasayla düzenlenmeleri, vergi unsurlarının açık bir şekilde yasada yer alması ve uygulayanların anlayışına ve yorumuna bırakılmaması zorunludur (Anayasa Mahkemesi, E.2010/11, K.2011/153, 17/11/2011). Bir mali yükümlün matrahının, nispetinin ve bir de bununla kimlerin yükümlü tutulacaklarının kanunda gösterilmesi gerekir (Anayasa Mahkemesi, E.1965/25, K.1965/57, 26/10/1965). Malî yükümlerin, mükellefleri matrah ve oranları, tarh ve tahakkuku, tahsil usulleri, müeyyideleri, zamanaşımı gibi çeşitli yönleri vardır. Bunlar, kişilerin sosyal ve iktisadî durumlarını ve hatta temel haklarını etkileyecek uygulamalara yol açabilirler. Bu bakımdan kanunla düzenlenmeleri zorunludur (Anayasa Mahkemesi, E.1967/54, K.1968/12, 18/04/1968).

yapılmasını talep eden kişidir.

Kanunla, yargı harcının mükellefinin davacı olarak belirlenmiş olması, harçların oluşturduğu mali yükümlülüğü, teoride “ *faydalanma*” ilkesine dayandıran görüşle de uyumludur. Nitekim Harçlar Kanunu’nun 40’inci maddesinde; noter harçlarını harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişilerin ödemekle mükellef oldukları, 73’üncü maddesinde; konsolosluk harçlarını, harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişilerin ödemekle mükellef oldukları, 84’üncü maddesinde; pasaport, ikamet tezkeresi ve tasdik harçlarını, harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişilerin ödemekle mükellef oldukları, 120’nci maddesinde; trafik harçlarını, harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişilerin ödemekle mükellef oldukları hüküm altına alınmıştır. Bu itibarla, yargı harcının mükellefinin davayı açan veya harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişi olarak belirlenmesi Harçlar Kanunu’nun genel sistematığı ile uyumludur.

Dava neticesinde, davacının haklı taraf olarak saptanmış olması kanunla belirlenmiş olan yargı harcı mükellefi olma vasfını ortadan kaldırmamaktadır. Yargı harçlarının yargılama gideri adı altında davada haksız bulunan tarafa yükletilmesi de yargı harcının kanuni mükellefini değiştirmemektedir.

Celse harcı, yargı harcının mükellefinin davacı olduğu yönündeki kurala bir istisna teşkil eder. Harçlar Kanunu’nun 11’inci maddesi uyarınca yargı harcının mükellefi⁴⁷ tartışmasız olarak davayı açan kişidir ve yargı harcının bu kişi tarafından mükellef sıfatıyla ödenmesi gerekir.

Harç kavramından⁴⁸ hareketle, yargı harçlarının, mükellefi tarafından özel menfaatlerine ilişkin olarak talep edilen, bir kamu hizmeti olan ve doğrudan kendisine sunulan adalet hizmetinden yararlanma karşılığı ödendiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Oysaki diğer yargı harçlarından farklı olarak, celse harcı için; mükellefi tarafından talep edilen, doğrudan

⁴⁷ 2577 sayılı *İdari Yargılama Usulü Kanunu*’nun 6’ncı maddesinin 1’inci fıkrasında; ilgili yerlere verilen dava dilekçelerinin harç ve posta *ücreti* alındıktan sonra derhal deftere kayıtlarının yapılacağı ve davanın bu kaydın yapıldığı tarihte açılmış sayılacağı, 2’nci fıkrasında; *davacılar*a kayıt tarih ve sayısını gösteren imzalı ve mühürlü, pulsuz bir alındı kağıdı verileceği, 3’üncü fıkrasında; idare ve vergi mahkemesi bulunmayan yerlerde asliye hukuk hakimliklerine veya yabancı memleketlerde Türk konsolosluklarına verilen dilekçelerin en geç *üç* gün içinde Danıştay veya ait olduğu mahkeme başkanlığına taahhütlü olarak gönderileceği, bu yerlerde harç pulları bulunmadığı takdirde bunlara karşılık alınan paraların miktarı ve alındı kağıdının tarih ve sayısının dilekçelere yazılacağı, 4’üncü fıkrasında; herhangi bir sebeple harcı veya posta *ücreti* verilmeden veya eksik harç veya posta *ücreti* ile dava açılmış olması halinde durumun ilgiliye tebliğ olunacağı, tebligata rağmen gereği yerine getirilmediği takdirde bildirim aynı *şekilde* bir daha tekrarlanacağı, harç ve posta *ücreti* süresi içinde verilmez veya tamamlanmaz ise davanın açılmamış sayılmasına karar verileceği ve *davacıya* tebliğ olunacağı hükmü yer almaktadır. Görüldüğü üzere; idari yargıda, davanın bulunduğu aşamaya göre farklı süreçler *öngörülmiş* olmakla birlikte, yargı harçlarının *ödenmesindeki* bir eksiklik nihai anlamda davanın açılmamış sayılması gibi *önemli* ve ağır bir sonucu doğurabilmektedir. Ayrıca harcın *ödenmediği* tarih büyük *önem* taşımaktadır. Bu madde uyarınca yapılan işlemlerde harcın *ödenmesi*, eksik harcın tamamlanması ve tebligat hususunda muhatap alınan kişinin *davacı* olarak belirlenmiş olması da yargı harcının mükellefinin *davacı* olduğu yönündeki Harçlar Kanunu hükümlerine paralellik göstermektedir. Benzer *şekilde*, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 120’nci maddesinde yer alan; “davacının yargılama harçları ile her yıl Adalet Bakanlığına *çıkartılacak* gider avansı tarifesinde belirlenecek olan tutarı dava açarken mahkeme veznesine yatırmak zorunda olduğu” hükmü de kural olarak yargı harcının mükellefinin *davacı* olduğuna işaret etmektedir.

⁴⁸ Öztürk (n 14) 144-150.

mükellefine sağlanan ya da mükellefinin yararlandığı bir hizmetten bahsetmek güçtür.

Mahkeme harçlarına ilişkin genel kural, davayı açan, adalet hizmetinden yararlanmayı talep eden kişinin harcın mükellefi olması ve bu harcı ödemesidir. Davada haksız çıkarsa ödemiş olduğu bu harcın nihai yüklenici haline dönüşür. Dava neticesinde karşı taraf (davalı) haksız çıkarsa bu sefer davacı, mükellef sıfatıyla ödediği harcı, yargılama gideri olarak geri alır, yüklenmez. Ancak, bu harcı diğer yargılama giderleri ile birlikte geri alması kanunla belirlenen mükellef sıfatını değiştirmez.

Davanın açıldığı aşamada, davada hangi tarafın haklı çıkacağı belli değildir. Bu nedenle davanın açıldığı aşamada hatta dava açılmadan kanunla harç mükellefi olarak davayı açan davacının belirlenmiş olması doğaldır. Davanın, sonuçlanması bir başka ifade ile haklı tarafın belirlenmesi sonrasında da davacı haklı çıkmasına rağmen peşin ödemiş olduğu dörtte bir oranındaki nispi karar ve ilam harcından kalan dörtte üç oranındaki nispi karar ve ilam harcını da “mükellef” sıfatıyla yatıracaktır. Davacı, haklı çıkan taraf olup olmadığı henüz belli değilken dörtte birlik peşin nispi karar ve ilam harcını mahkeme veznesine “mükellef” sıfatıyla ödediği gibi haklı çıkan taraf olduğu belli olduktan sonra ödeyeceği/ödediği kalan dörtte üç oranındaki harcı da yine “mükellef” sıfatıyla öder.⁴⁹ Kanunla belirlenmiş olan harç mükellefi davanın sonucuna daha açık bir ifade ile haklı çıkan tarafa göre değişmez. Burada haklı çıkan tarafa bağlı olarak değişecek olan şey yargılama giderlerini nihai olarak kimin yükleneyeceğidir, harç mükellefi değildir. Zira kanunilik ilkesi bağlamında harç mükellefi kanunla belirlenmiştir.

Diğer taraftan, 492 sayılı Harçlar Kanunu tasarısı ile celse harcı mükellefinin; harcı ödeyen kişiden bağımsız olarak *haksız çıkan taraf* olduğu belirlenmiş, bu husus kanun gerekçesinde “*Celse harcının, mükellefi yürürlükteki (5587 sayılı) kanununun,⁵⁰ aksine ertelemeye ister taraflar ister vekiller sebebiyet versin, ileride haksız çıkan taraf olacaktır.*” şeklinde ifade edilmiş

⁴⁹ Harç, idarece yapılan bir hizmetten yararlananlardan bu hizmet dolayısıyla alınan para, diğer bir deyimle verginin özel ve ayrık bir türüdür. Bu nedenle diğer harçlarda olduğu gibi, yargı harçlarında da kural; harcın, davayı açan veya harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişi tarafından ödenmesidir. Ancak yargı yoluna başvurmak, başvuran kişiye bir harç yükümlülüğü yüklediği gibi, başvuranın haklı çıkması halinde bu yükümlülük yer değiştirmekte ve davada haksız çıkan tarafa yükletilmektedir. Bu nedenle nisbi harca tabi davalarda, yargılama sonunda ödenecek harç miktarıyla birlikte, harcın gerçek sorumlusu da mahkeme kararıyla belirlenmektedir (Anayasa Mahkemesi, E.2009/27, K.2010/9, 14/01/2010). “İstikrar bulmuş Yargıtay ve Danıştay içtihatlarına göre yargılama sonucunda kısmen dahi olsa tazminata hükmedilmesi durumunda, karar ve ilam harcının tamamından davalı sorumlu olup karar ve ilam harcı yönünden haklılık oranına göre bir paylaşım yapılmamakta, ister nispi olsun ister maktu olarak hesaplınsın harcın tamamının davalı tarafından ödenmesine karar verilmekte, önceden davacı tarafından peşin olarak yatırılan tutarın da davalıdan alınarak davacıya verilmesine hükmedilmektedir. Bu durumda davalı aleyhine hükmedilen karar ve ilam harcının davacı tarafından yapılmış bir yargılama gideri olarak kabulü mümkün değildir. Bu, devletin harçlandırma yetkisi kapsamında, sunduğu yargı hizmeti karşılığında davalıdan aldığı bir katkı payıdır.” (Anayasa Mahkemesi, E.2016/195, K.2017/158, 16/11/2017). Her iki karardan da görüleceği üzere harcın kanunla belirlenen mükellefi, davanın haklı çıkan tarafı kim olursa olsun, değişmemektedir. Haklı çıkan tarafa göre, sadece harcın nihai yüklenicisi/ödeyicisi değişmektedir.

⁵⁰ 5887 sayılı Harçlar Kanunu (md.11) “Hukuk ve ticaret mahkemelerinde celse harcı, muhakeme tarafların talep ve muvafakatleri üzerine talik edilmiş ise, taraflardan ve evvelce yapılması mümkün olan bir keyfiyetin yapılmış olmasından dolayı talik edilmişse, talika sebebiyet veren taraftan alınır. Her iki halde talika vekiller sebebiyet vermişse celse harcı vekillere tahmil olunur.” hükmü ile celse harcının mükellefi olarak taraf ya da vekilleri belirlenmiştir.

idi. Ancak, tasarının kanunlaşması sırasında -kanun gerekçesinde ifade edildiği üzere- diğer tarafın sebebiyet verdiği erteleme dolayısıyla alınacak celse harcının ilerde haksız çıkan tarafa tahmili muhik görülmediğinden 5887 sayılı Harçlar Kanunu'nun bu konu ile ilgili 11 ve 35'nci maddeleri birleştirilmek suretiyle madde bugün yürürlükte olduğu şekliyle yeniden tedvin olunmuştur.⁵¹ Tasarıda yer alan "*Celse harcının mükellefi ertelemeye ister taraflar ister vekiller sebebiyet versin, ilerde haksız çıkan kişilerdir.*" şeklindeki metin kanunlaşmamıştır. Böylece celse harcı mükellefinin davada haksız çıkan taraf olması fikrinden vazgeçilmiştir. Harçlar Kanunu'nun bugün yürürlükte olan şekliyle celse harcı, talike sebebiyet veren taraftan alınması ve nihai olarak da talike sebebiyet veren tarafın üzerinde kalması sistemi benimsenmiştir. Talike vekiller sebebiyet vermişse celse harcı vekillere yüklenir.

7. CELSE HARCININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE HARCIN NİHAİ YÜKLENİCİSİ

Bir davanın açılmasından sonuçlanmasına kadar ödenen paraların tümüne yargılama giderleri denir.⁵² Kanun koyucu yargılama giderlerine özel önem yüklemiş ve yargılama giderlerine ilişkin ayrıntılı düzenlemeler getirmiştir.⁵³ Yargılama giderleri; başvurma, karar, delil tespiti ve yürütmenin durdurulması, temyiz ve itiraz harçları, posta giderleri; resmi dairelerden istenilen belgenin asıl ve suretlerinin tasdik harçları; keşif giderleri; bilirkişi

⁵¹ Celse harçlarında mükellef başlığı altında Kanun'un 12'nci maddesinde yer alan hüküm 5887 sayılı Kanun'un 11 ve 35'inci maddelerine mütenazır olup tatbikatta herhangi bir değişikliği intaç etmeyeceğinden bu konuda izahat verilmesine lüzum görülmemektedir. (1 Seri No'lu Harçlar Kanunu Genel Tebliği).

⁵² Şeref Gözübüyük ve Güven Dinçer, *İdari Yargılama Usulü* (Turhan 1996) 528; Zekeriya Yılmaz, *Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri ile Vekalet Ücreti* (Seçkin 2010) 17-18.

⁵³ HMK'nın 73'üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan, "*Davaya vekâlet, kanunda özel yetki verilmesini gerektiren hususlar saklı kalmak üzere, hüküm kesinleşinceye kadar, vekilin davanın takibi için gereken bütün işlemleri yapmasına, hükmün yerine getirilmesine, yargılama giderlerinin tahsili ile buna ilişkin makbuz vermesine ve bu işlemlerin tamamının kendisine karşı da yapılabilmesine ilişkin yetkiyi kapsar.*" hükmü ile davaya vekâletin yargılama giderlerinin tahsili konusunda özel bir belirtme olmasa da vekilin yargılama giderlerini tahsil edebilmesine imkân tanınmış, ikinci fıkrasında yer alan bu yetkiyi kısıtlamaya yönelik bütün sınırlandırıcı işlemler, karşı taraf yönünden geçersizdir hükmü ile de yargılama giderlerini tahsil konusunda sınırlandırma işlemlerinin geçersiz kılınması daha açık bir ifade ile tahsilinin engellenmemesi yasal güvenceye kavuşturulmuştur. HMK'nın 86'ncı maddesi ile 84'üncü maddesinde belirtilmiş olan Türkiye'de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşının dava açması; davacı yanında davaya müdahil olarak katılması veya takip yapması; davacının daha önceden iflasına karar verilmiş, hakkında konkordato veya uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırma işlemlerinin başlatılmış bulunması; borç ödemediği aciz belgesinin varlığı gibi sebeplerle ödeme gücünün içinde bulunduğu içinde bulunduğu belgelenmesi; davanın görülmesi sırasında teminatı gerektiren durum ve koşulların ortaya çıkması hâllerinde mahkeme kendiliğinden *yargılama giderlerini* karşılayacak uygun bir teminat gösterilmesine karar verilmesini zorunlu kılmış, 88'inci maddesinde hâkim tarafından belirlenen kesin süre içinde teminat gösterilmezse, davanın usulden reddedileceğini; müdahale talebinde bulunan kişi, kesin süre içinde istenen teminatı vermezse, müdahale talebinden vazgeçmiş sayılmasına karar verileceğini, 89'uncu maddesinde de teminat gösterilmesini gerektiren sebep ortadan kalktığı takdirde, ilgilinin talebi üzerine mahkeme, teminatın iadesine karar vereceğini hükme bağlamıştır. Mezkûr Kanun'un 124'üncü maddesinde taraf değişikliği ve davanın tarafı olmaktan çıkarılan ve aleyhine dava açılmasına sebebiyet vermeyen kişi lehine yargılama giderlerine hükmedilmesi; 125'inci maddesinde dava konusunun üçüncü bir kişiye devredilmesi durumunda dava konusunu devreden ve devralanın yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlulukları; 178'inci maddesinde ıslah sebebiyle geçersiz hâle gelen işlemler için yapılan yargılama giderlerini karşılamak üzere teminat; 183'üncü maddesinde yazı veya hesap hatasını düzeltmesi sonucu yargılamanın uzaması durumunda yargılama giderlerinin belirlenmesinde bu durumun dikkate alınacağı hususları kurala bağlanmıştır.

ücret ve giderleri; duruşmaya katılanların buldukları günlere ait seyahat ve ikamet giderleri; duruşma erteleme harcı; davanın önemine göre yasa gereği takdir olunacak vekâlet ücretlerini kapsar.⁵⁴

Yargılama giderlerine ilişkin bu genel tanım kapsamına “celse harcı”nın da dahil olduğunu söylemek mümkündür. Yani bir davanın açılmasından hükme bağlanmasına kadar geçen sürede duruşmanın ertelenmesi sebebiyle ödenen celse harcı da gerçek mahiyeti itibarıyla bir yargılama gideridir.

HMK’nın “Yargılama giderlerinin kapsamı” başlıklı 323’üncü maddesi uyarınca yargılama giderleri şunlardır:

- a. Başvurma, karar ve ilam harçları.
- b. Dava nedeniyle yapılan tebliğ ve posta giderleri.
- c. Dosya ve sair evrak giderleri.
- d. Geçici hukuki koruma tedbirleri ve protesto, ihbar, ihtarname ve vekâletname düzenlenmesine ilişkin giderler.
- e. Keşif giderleri.
- f. Tanık ile bilirkişiye ödenen ücret ve giderler.
- g. Resmî dairelerden alınan belgeler için ödenen harç, vergi, ücret ve sair giderler.
- h. Vekil ile takip edilmeyen davalarda tarafların hazır buldukları günlere ait gündelik, seyahat ve konaklama giderlerine karşılık hâkimin takdir edeceği miktar; vekili bulunduğu hâlde mahkemece bizzat dinlenmek, isticvap olunmak veya yemin etmek üzere çağrılan taraf için takdir edilecek gündelik, yol ve konaklama giderleri.
- i. Vekille takip edilen davalarda kanun gereğince takdir olunacak vekâlet ücreti.
- j. Yargılama sırasında yapılan diğer giderler.

Buna göre başvurma, karar ve ilam harçları yargılama giderleri arasında açıkça sayılan harçlardır. Celse harcı bunlar arasında yer almaz. Ancak, anılan Kanun’un şu anda yürürlükte olan metninde yer almamakla birlikte daha önce mevcut olan ve kanun değişikliği ile metinden çıkarılan “celse” harcı ibaresinin; meselenin bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulabilmesi bakımından analiz edilmesinde yarar görüyoruz.

HMK’nın “Yargılama Giderlerinin kapsamı” başlıklı 323’üncü maddesinin 1’inci fıkrasının (a) bendinde “celse” ve “karar ve ilam harçları” yargılama giderleri arasında sayılırken başvurma harcına bu madde ile sayılan yargılama giderleri arasında yer verilmemiş idi. Umar bu durumu, “*Herhalde söz konusu harç, pek düşük tutarda olması nedeniyle bu bentte anılmaya değer sayılmamıştır.*” gerekçesi ile açıklamıştır.⁵⁵ Ancak, Harçlar Kanunu’nun ekinde yer alan (1) sayılı tarife ile başvurma harcının maktu karar ve ilam harcı ile aynı tutarda belirlenmiş olması, her davada alınması söz konusu olmayan celse harcının

⁵⁴ Turgut Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu* (13. basım Yetkin 2023) 431-465.

⁵⁵ Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (2. basım, Yetkin 2014) 943.

maktu olarak alınmasını gerektiren davalar için belirlenen tutarın başvurma harcı tutarından daha düşük olarak belirlenmiş olması karşısında, başvurma harçlarının yargılama gideri olarak kanunda yer almamasını bu gerekçe ile izah etmek güçtür. Uygulamada adli ve idari yargı kararlarında yargılama giderlerine ilişkin hesaplamalarda mahiyeti itibarıyla yargılama gideri olduğu tartışmasız olan “başvurma harcı”nın dikkate alındığı ve ayrı bir kalem olarak belirtildiği bilinmektedir.

22.07.2020 tarihli ve 7251 sayılı Kanun’un 32’nci maddesiyle, 323’üncü maddesinin 1’inci fıkrasının (a) bendinde yer alan “Celse” ibaresi “Başvurma” şeklinde değiştirilmiştir. Böylece Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun “Yargılama Giderlerinin Kapsamı” başlıklı 323’üncü maddesinin 1’inci fıkrasının (a) bendinde yargılama giderleri arasında “başvurma harcı”na yer verilmiş, bununla birlikte “celse harcı” bir yargılama gideri olmaktan çıkarılmıştır.

7251 sayılı Kanun’un 32’nci maddesi gerekçesinde “...birinci fıkranın (a) bendinde yer alan celse harcı kaldırılmakta ve bunun yerine başvurma harcı eklenmektedir. Düzenlemeyle, başvurma harcının yargılama gideri olduğu açıklığa kavuşturulmakta ve uygulamada oluşan tereddütlerin giderilmesi amaçlanmaktadır.” açıklamasına yer verilmek suretiyle başvurma harcının yargılama giderleri arasında sayılması suretiyle konuya ilişkin uygulamadaki tereddütlerin giderilmesinin amaçlandığı ifade edilmiştir. Kanun değişikliği ile başvurma harcına yargılama giderleri arasında yer verilmesinin gerekçesi tutarlı bir şekilde belirtilmiş olmakla birlikte yargılama giderleri arasında yer alan celse harcının yargılama giderleri arasından çıkartılmasının nedenine hiç değinilmemiştir. Kanaatimizce bu durum Harçlar Kanunu sistematigi içerisinde celse harcı mükellefinin davada haksız çıkan taraf değil duruşmanın talikine sebep olan taraf ya da taraf vekili olması ile izah edilebilir. Kanun gerekçesinde açıkça belirtilmese de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 04.02.2011 tarihinden celse harcının yargılama giderleri kapsamına dâhil olmaktan çıkarıldığı 22.07.2020⁵⁶ tarihine kadar olan yaklaşık on yıllık dönem boyunca Harçlar Kanunu’nun 12’nci maddesine ve kanun gerekçesine aykırı olarak celse harcı yargılama gideri olarak davada haksız çıkan tarafa yargılama gideri olarak yükletilmiştir. Oysaki yukarıda zikredildiği üzere celse harcının mükellefi davada haksız çıkan taraf değil duruşmanın ertelenmesine sebep olana taraf veya taraf vekilidir.

Celse harcının yargılama giderleri arasından çıkarılmasına yönelik, yapılan kanun değişikliğinin gerekçesinde bu hususun açıklanamamış olmasını, on yıllık bir süreçte sistemin bütününe uyumsuz bir şekilde celse harcının yargılama gideri olarak davada haksız çıkan tarafa yükletilmesine sebebiyet verilmesinden kaynaklanan mahcubiyet ile izah edilebilir.

HMK’da yapılan değişiklik ile celse harcının yargılama gideri adı altında davada haksız çıkan tarafa yükletilmemesi, Harçlar Kanunu ile celse harcının mükellefi olarak belirlenen talike sebebiyet veren taraf veya taraf vekilinin aynı zamanda harcın nihai yüklenicisi olması Harçlar Kanunu sistematigi ile daha uyumludur.

HMK’nın 326’ncı maddesi uyarınca, kanunda yazılı hâller dışında, yargılama giderleri-

⁵⁶ 22/7/2020 tarihli ve 7251 sayılı Kanun’un yürürlük tarihi.

nin, aleyhine hüküm verilen taraftan alınmasına karar verilir. Davada iki taraftan her biri kısmen haklı çıkarsa, mahkeme, yargılama giderlerini tarafların haklılık oranına göre paylaşır. Aleyhine hüküm verilenler birden fazla ise mahkeme yargılama giderlerini, bunlar arasında paylaşırabileceği gibi, müteselsilen sorumlu tutulmalarına da karar verebilir. Bu hüküm uyarınca yargılama giderlerinin aleyhine hüküm verilen taraftan alınması gerekir. Örneğin davanın açılması sırasında davacı sıfatıyla ödenen başvuru harcının mükellefi davacı olmakla birlikte mahkeme kararı ile bu harç davada haksız çıkan davalı tarafa yükletildiğinde, ödemiş olduğu başvurma harcı davalıdan alınarak davacıya ödenir. Böylece yargılama gideri niteliğindeki başvurma harcı aleyhine hüküm verilen taraftan alınmış olur. Ancak kanunla belirlenen haller ile “yargılama giderlerinin aleyhine hüküm verilen taraftan alınması” kuralına istisna⁵⁷ getirilmesi mümkündür. Celse harcının da kanunla getirilen bu istisnalar arasında olduğunu söylemek mümkündür. Harçlar Kanunu uyarınca celse harcının mükellefi sıfatı ile bu harcı ödeyen talike sebebiyet veren taraf davada haklı çıkan taraf olsa da ödemiş olduğu bu celse harcını HKM’nin 323’üncü maddesinin yürürlükteki hükmü uyarınca davada haksız çıkan taraftan alamamaktadır. Bu düzenleme, HMK’nin “Dürüstlük kuralına aykırılık sebebiyle yargılama giderlerinden sorumluluk” başlıklı 327’nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan, “Gereksiz yere davanın uzamasına veya gider yapılmasına sebebiyet vermiş olan taraf, davada lehine karar verilmiş olsa bile, karar ve ilam harcı dışında kalan yargılama giderlerinin tamamını veya bir kısmını ödemeye mahkûm edilebilir.” hükmü ile de uyumludur.

Nitekim, celse harcının mükellefi yani duruşmanın talikine sebebiyet veren taraf ya da taraf vekili davanın gereksiz uzamasına sebebiyet vermektedir. Dava da haklı çıkan taraf olması bu gerçeği değiştirmemektedir.

8. SONUÇ

Yargılamanın gecikmesine sebebiyet veren taraf veya taraf vekillerinden alınan celse harcı yargılama sürecinin uzamasını ve hakkın kötüye kullanılmasını engelleme amacıyla ihdas edilen bir mali yükümdür.

Celse harcının mükellefi, ertelemeye sebebiyet veren taraf veya taraf vekili olup celse harcını ödeyen mükellef davada haklı görülen taraf olsa da ödemiş olduğu celse harcı yargılama gideri adı altında da kendisine ödenmemektedir. Davanın lehine ya da aleyhine sonuçlanması bu durumu değiştirmemektedir. Kanun ile belirlenmiş olan celse harcının mükellefinin idari ya da yargısal bir tasarrufla veya sözleşmeyle değiştirilmesi mümkün değildir. Celse harcının mükellefi ödemiş olduğu bu harcın aynı zamanda nihai yüklenicisi niteliğine bürünmektedir.

⁵⁷ HMK’nin 35’inci maddesinde “Çekinme kararına karşı üst mahkemeye başvurulabilir. Yasaklama sebebinin doğduğu tarihten itibaren, o hâkimin huzuru ile yapılan bütün işlemler, üst mahkemenin kararı ile iptal olunabilir. Hüküm ve kararlar ise herbâlde iptal olunur. Bu durumda, hâkim yargılama giderlerine mahkûm edilebilir.” düzenlemesi yer almaktadır. Bu hüküm uyarınca hâkimin yargılama giderlerine mahkûm edilmesi de yargılama giderlerinin davada haksız çıkan tarafa yükletilmesi kuralına istisna teşkil etmektedir. HMK’nin 312’nci maddesi uyarınca feragat veya kabul beyanında bulunan taraf, davada aleyhine hüküm verilmiş gibi yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilir. Feragat ve kabul beyanında bulunan tarafın yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilmesi de yargılama giderlerinin davada haksız çıkan tarafa yükletilmesi kuralının bir başka istisnasını teşkil eder.

Celse harcının mükellefi olarak talike sebebiyet veren taraf ya da vekilinin belirlenmiş olması, yargılama sürecinin gereksiz uzamasının engellenmesi şeklindeki celse harcının getiriliş gayesiyle uyumludur. Celse harcını mükellef sıfatı ile ödeyen kişi, bu harcın nihai yüklenicisi durumunda olup dava sonucunda haklı çıkan taraf ya da haksız çıkan taraf olması bu durumu değiştirmemektedir. Diğer yargı harçlarından farklı olarak davacı ve davalı her iki tarafın mutabakatıyla da talike sebebiyet verilebileceği hususu gözetilerek celse harcının mükellefinin bu şekilde belirlenmiş olması ve yargılama gideri olarak davada haksız çıkan tarafa yükletilmemesi yargı faaliyetinin doğasına uygun doğru bir yöntemdir.

Harçlar Kanunu eki 1 sayılı Tarifede celse harcına ilişkin tutar ve oranların “sulh mahkemeleri” ile “asliye mahkemeleri” esas alınarak belirlenmiş olması, “sulh hukuk” ya da “asliye hukuk” mahkemesi niteliği taşımayan icra hukuk mahkemeleri gibi özel kanunlarla kurulan “diğer hukuk mahkemeleri” kapsamına giren mahkemelerde celse harcı alınması hususunda tereddüt ve belirsizlik yaratmaktadır. Harçlar Kanunu’nun 12’nci maddesinde hukuk mahkemelerinde celse harcı alınacağı belirtilmiş olması, hukuk mahkemesi niteliğini haiz olmakla birlikte sulh hukuk ya da asliye hukuk mahkemesi niteliği taşımayan mahkemelerde celse harcı alınmasına yeterli dayanak teşkil etmediği gibi alınacak celse harcının oran ve tutarını da tespite imkân sağlamamaktadır. Bu itibarla, Harçlar Kanunu eki 1 sayılı Tarife ile “sulh mahkemeleri” ile “asliye mahkemeleri” esas alınarak yapılan celse harcına ilişkin tutar ve oran belirlemesinin icra hukuk mahkemelerini ya da özel kanunla kurulan diğer hukuk mahkemelerini de içerecek şekilde yapılması gerekmektedir. Benzer şekilde vergi mahkemelerinde celse harcı alınıp alınmayacağı hususunda kanunilik, hukuku güven ve belirlilik ilkelerine uygun olarak, uygulamada karşılaşılan tereddüt ve duraksamaları önleyecek ve uygulama birliği sağlayacak şekilde yasal bir düzenleme yapılarak meselenin çözüme kavuşturulması hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Ayrıca, bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtay’da da celse harcı alınması isteniyor ise bu konuda da bir kanun düzenlemesi yapılarak bölge idare mahkemeleri ve Danıştay ile koştut bir sistemin benimsenmesinde isabet olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyol Aslan L, ‘Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 Tarihli Kararı Çerçevesinde Yargı Harçlarına İlişkin Bazı Sorunlar ve Güncel Gelişmeler’ (2011) 1(1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 32
- Candan T, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu (13. basım, Yetkin 2023)
- Ekinci EB, Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası) (2. basım, Arı Sanat Yayınevi 2010)
- Gözübüyük Ş ve Dinçer G, İdari Yargılama Usulü (Turhan 1996)
- Karakum H ve Öztürk İ, ‘Vergi Yargısında Duruşma-1’ (2007) 481 Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi 167
- Kuru B, Hukuk Muhakemeleri Usulü, (6. basım, Demir 2001)
- Lugatım (2023) <http://lugatim.com/s/CELSE> Erişim Tarihi: 10 Kasım 2023
- Osman Sariaslan, ‘Vergi Yargılamasında Harç Sorunu’ (2016) 7 (27) TAAD, 499
- Öztürk İ ve Sümer EA, ‘Ceza Mahkemelerinde Görülen Davaların Yargı Harcı Karşısındaki Durumu’ (2020) 1(2) İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 283
- Öztürk İ, Mahkeme Harçları (2. basım Oniki Levha, 2023)
- Pekcanitez H, Özkes M, Akkan M ve Taş Korkmaz H, Pekcanitez Usül: Medeni Usul Hukuku”, (15. basım,

On İki Levha 2017)

Tuncer S, Vergi Hukuku ve Uygulaması (Yaklaşım 2003)

Umar B, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi (2. basım, Yetkin 2014)

Yılmaz Z, Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri ile Vekalet Ücreti (Seçkin 2010)

Yiğit U ve Öztürk İ, Yargı Hukuku (Adalet 2020)

Yiğit U ve Öztürk İ, Yargı Örgütü (3. basım, Adalet 2023)